

Joulukuun 20. pnä 1973 — edellisen joululehtemme ilmestymisen jälkeen julkistettiin Somerolla Someron murrekirja, joka on laatuaan ensimmäisiä maassamme. Kirjan toimittaja professori Pertti Virtaranta jakoi tilaisuudessa tekijän kappaleita henkilöille, jotka eniten olivat antaneet apuaan teoksen kokoonpanovaiheessa. Tässä saa kirjansa Leo Suvenmaa. Valok. Antti Koivuniemi.

Somero-Seuran vuosi 1974

Murrekirjan kertojat Lempi Ruokonen Kerkolasta ja Kustaa Ollongvist Ihämäestä olivat teoksen julkistamistilaisuuden kunniavieraina
Valok. Antti Koivuniemi.

Suomen Kotiseutuliitto järjesti 26. 10. retkeilyn Tammelaan, Forssaan, Tl. Koskelle ja Somerolle. Retkeen osallistui 48 henkeä pääasiassa Helsingin seudulta. Lounais-Hämeessä toimivat oppaina Eero Suutela ja Bruno Aalto. Somerolla retkeläiset tutustuivat museoon ja kirkkoon. Retkikuntaa johti Kotiseutuliiton toiminnanjohtaja Markku Tanner. Valok. Salli Luoma.

Sananparsikilpailun palkinnot jaettiin Somero-Seuran vuosikokouksessa 24. 2. Kilpailu tuotti 4806 sananpartta. Kuvassa tilaisuudessa mukana olleet palkinnonsaajat: Edessä vasemmalla Eeva Klemelä, Helena Lehto, K. Svensk, Lahja Aukio, Impi Leppälä. Takana vas. Bruno Aalto, Laina Kuusinen, Matti Tuominen, Martta Talonen, Kalle Mikkola, Pentti Peltö-Timperi, Ensio Männistö, Viljo Paju. Valok. Antti Koivuniemi.

Hämeen Heimoliiton museoretkeilyyn Pirkanmaahan 18. 5. osallistui tänäkin vuonna somerolaisia. Kaija Horila ja Pirkko-Liisa Rekolainen Ruodeven tulevan pappilamuseon kuistilla.
Valok. Osmo Rekolainen

Riita

RIITA, TORA USEIMMITEN YLIMALKAAAN
ILMAN SYYTÄ, AIHETTA SE SAATTAA ALKAA.
KIUSANHALU, KATEUS KUN PÄÄLLE PAINAA,
KAS SIINÄPÄ ON KESTÄMISTÄ SEKÄ VAIVAA.

NIINPÄ KESKEN KOTTARAISTENKIN TUO TORA SUURI
SYNTYI SIINÄ MUUTTOTOUHUN AIKAAN JUURI.
PARHAILLAAN, KUN ASUNTOA KUNTOON PANTIIN,
SIVUTYÖNÄ KUNNON RIITA AIKAANSAATIIN.

SOVITTELI ROUVA KOTTARAINEN JUURI HUONEEN SISUSTUSTA,
KUN LENTÄÄ LEHAUTTI SIIHEN ROUVAN SUKULAINEN, PIKKINOKKA, PIKIMUSTA
ISTAHTAEN PESÄKOIVUN OKSANHAARAAN,
ALKOI JUTUN TYYLIIN TÄRKEÄÄN JA ITSEVARMAAN:

— OO — ONPAS HUONOKUNTOINEN TÄÄ TUPA TEIDÄN,
EN VIIHTYIS HETKEÄKÄÄN TUOSSA — TOISTA MEIDÄN.
JUURI TUPAANTULIJAISET MEILLÄ VIETETTIIN,
SE KUN UUSI ON JA KOVIN SIISTI NIIN.

OLI MIEHESI TÄÄ MYÖSKIN VIERAANAMME SIELLÄ —
NIIN — EI KAI HÄN SITÄ SALAA EIKÄ KIELLÄ,
VAIKKA TOTTAPUHUEN HÄN AIKALAILLA MUA LÄHENTELI,
KOKO ILLAN VIETTELI JA VIKITTELI.

ROUVA KOTTARAINEN, KIIVAS TUNNETUSTI,
TUOSTA SUUTTUU, SYTTY YIHAN VIMMATUSTI:
— VALEHTELET. RIITAPUHETTA ON KOKO JUTTU VAINEN.
SUN KYLLÄ TUNNEN, ON SIINÄ MULLA SUKULAINEN.

Rauha Määttänen

Siihen vesilipille lämpöön kalanpoikasten parvet ul
ja meluisiin lapsenääniin pois kauemmas karkoittui.
Ja illalla lahden pinnan kuunsilta hopeoi
kaks ihmistä kuutamolla kun onnea unelmoi.

Kuunsiltaa pitkin kauas kai unelmat silloin vei
mutta koskaan maailmalla sitä rauhaa ollut ei
mikä hymyili hietkolla tämän lapsuuden rannikon
ja nuoruuden unelmissa kauneinta ollut on.

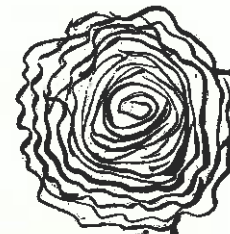
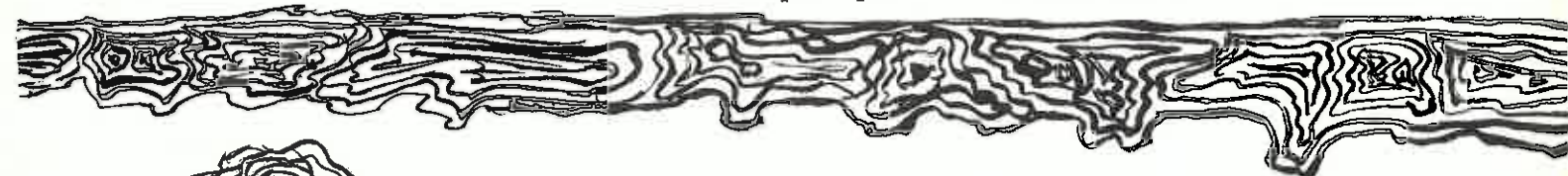
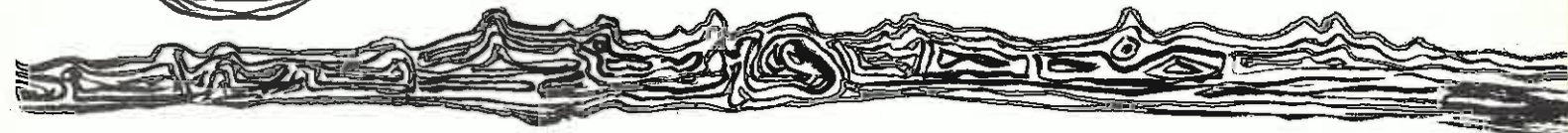
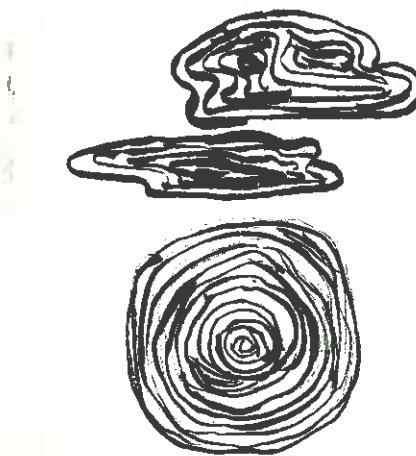
Miten Taivaan Herraa kiitän, tämän vielä kun nähdä sain.
Ja tulla rannalle tänne minun lapsuuden maailmain.
Monet huolet palata voivat mihin juurensa jääneet on
pyhiinvaellusretkelle sinne missä lapsuuden koti on.

Minun kotini kauan poissa jo tuhkana ollut on
vain tuuli soi pihapulissa kuin ikävä loputon
ja metsähiiret juoksee vain ylitse raunion.
Pihatanhuan entisen peittää nyt vihreys heinikon.

Oli minulla tänne tulla niin kovasti vaikea tie.
Luvat, passit ja tullipuomit ohi vaikeat mennä lie.

Mutta nyt olen rauhan saanut, tämän kerran nyt nähdä sain.
Pari kourallista santaa vien täältä mä mukana.
Kun kuolen, niin tällä sitten he minut siunata saa,
niin ettei henkeni tänne enää tahtois vaeltaa.

Nyt rauhallisin mielin palaan palkkaani maailmaan,
kun elävin silmin vielä näin lapsuuden rantamaan.
Ja kiitos elämän Herran joka vaiheesta kohtalon
Hänen kätensä pääni päällä kun kaikessa ollut on.»

Lapsuuden rannalla

Rannalla tuullisen hiekan näin ihmisen polvillaan
käsien herkin ja hitaanhaurain pani hiekkaa astiaan.
»Mitä teet sinä kulkija täällä, kun ilta jo tullut on,
yön varjot kohta peittää tämän rannan aution?»

Yli veden kauaksi katsoivat hänen silmänsä haalenneet
kuten silmät paljon nähneet, ja paljon itkeneet.
Ja kämmeneltään näytti minulle rasiaa,
joka oli pienen pieni, voi kädessä kuljettaa.
»Parl kourallista santaa vain mukaani täältä vien,
se on matkamuistoni parhain, kun tulin näin pitkän tien.

Sinä arvaatko minkä kaiken tämä hiekka nähnyt on
vuossatojen vieressä,
kun päivät on mailleen menneet ja aurinko noussut on?
Samat aallot jo loiskivat rantaan vuossatoja valpuen,
kun sukumme tuli tänne ja asutti rannan sen.
Ja nämä ikuiset aallot viel sittenkin rantaan lyö,
kun meistä ei kukaan tiedä, ja muistomme peittää yö.

Tähän rannan hiekkaan jäivät mun isäni askeleet,
kun hän aamulla rantaan kulki ja astui venheeseen.
Tämän rannan hiekalla jäljet ovat lapsuudenleikkien,
kun juoksimme hietikolla, vesileikeissä temmeltäen.

Pauli Pillinen

— VAI VALEHTELEN MINÄ TÄSSÄ MUKA.
JA KUKA TÄSSÄ RIITAA HAASTAA, KUKA?
HERRA KOTTARAINEN, OLETKO SÄ SAMAA MIELTÄ
KANSSA AKKASI TUON, MI TUOSSA PIISKAA KIELTÄ?

NÄIN KUN SAANUT OLII RIIDAN TOISTEN KESKEN AIKAAN,
SUKULAINEN SHIVET LEVITTI JA LÄHTI OITIS MATKAAN.
SUUNNAN OTTI SUORAAN PESÄÄN OMAAN,
SINNE UUDEN UUTUKAISEEN, SHISTIIN, SOMAAN.

— VAI SIELLÄ OLIT, JO ROUVA SÄTTIMISEN ALKAA,
HARJALLA TUVAN SEISTEN, POLKEIN KIUUKUSSANSA JALKA.
— TÄHÄN MÖKKIRÄHJÄÄN JÄTIT MINUT YKSIN TYÖHÖN,
SEURASSA NAISEN, VIERAAN TUON SÄ VHIIVIT AINA AAMUYÖHÖN.

EN HUOLI ENÄÄ SUA, KANSSA TUON NYT SAAT SÄ MENNÄ.
LÄHDE KOHTA SHITÄ! ALA MENNÄ, LENNÄ, LENNÄ!
VIHAA, KIUUKUANSANSA PURKAA ROUVA NÄIN,
HERRA KOTTARAINEN HILJAA KUUNNELLESSA ALLAPÄIN.

VAAN HETKEN PÄÄSTÄ MIELI ROUVAN ALKAA MUUTTUA.
AIVAN SUOTTA TÄSSÄ TAISIN SUUTTUA.
ON MULLA SENTÄÄN AHKERA JA KELPO MIES,
JOS POIS SE LÄHTEE, EN UUTTA TÄHÄN HÄTÄÄN SAAKAAN KUKA TIES.

EI AIKAAKAAN NIIN JÄLLEEN SOVINNOSSA OLLAAN,
YHTEISVOIMIN PESÄÄ SHINÄ KUNNOSTELLAAN.
— RIITA RIENAA AINA ON, NIIN TUUMIVAT,
KUN ILTA-AURINGOSSA RINNATUSTEN ISTUVAT

Jaatlaan kylä vasikkajahris

Kaarina Pollari

Mää oli viirentoist, ja oli vapun aatto. Niin lämmin ja nätti ehto et oikeen, ja aurinko teki laskuutas Puustelin mettän takan. Viirentoist vanhaa riivaa kaikenkaltaset kaihomialiset haikailut, ja net kiäkertää ja kaakertaa syränalas yätä päivää, saatikka viäl, kun on vappu. Jossain kuulus olevan tanssit, mutten mää osannu yhtään tanssaat. Sitä paitti mää olin naamastain niin pal julma, ettei kukkaan kumminkaan olis tullu muu hakemaan tanssaamaan, ja sillon olis ollu tultava takaperin kotja. Surkja, surkja...

Mut mitäs, jos hakis sinivuakkoi Kohnamäjest? Niit oli jo joku nähny. Päätettiin likkain kans lähteet. Kerittiinkin juur aitan ohitten, kun pihaton ovelt kuulus Alman hättäänny ääni: — Likat, tarvittais appuu! Vasikkakarsinan luuku on joltain jääny auki, ja Kasperi on päässy karkuun!

Kasperin tiätiin, se oli hiljakkoin syntyny sonni-vasikka, tuskin kahrenviikkonen. Mei kipattiin kii-ruustas takasiin ja kerittiin vaan näkemään, kun pikkusonna jo meni pitkin peltöä alka soittaa, häntä kohtisuaranan taivast kohren. Muutamias silmänräpähäkses siit oli tullu luannonvaistonen villielukka. Ihmist se jo pelkäs kun kualemaa. Alma yritti juamaämpärin kans, mut se oli juur kiskonu makos täyteen, eikä sitä huvittannu. Mei huuttiin talonväkkee koola, eikä siin menny kun yks punanen minutti, kun kaikki paikan päältä löytyvät alotti maatakaatavan vasikkajahrin. Paitti isä-Anselmi ja äiti-Martta ei olleet föllis tän näytökappaleen ensmäses osas, kun hei oli käsketty Jaatisel vappuu vastaanottamaan. Jokanen raappas ulostullesas jottain kättä pirempää, yhräl oli varsluuta, toisel talikko takka hanko enshättään, joku kahmasi mettän pualta pihlajan säipän, joku tempas hätäpäisäs rekikalikan. Tallivajast hajettiin köyrenpätäkää, ja sit mentiin, et nuppi tuljus. Ratekinen tavote oli vasikan piiritys, mut mitäs tää julmettu muuta kun paino henkes kaupat jostain kohtaa rinkist häntä sojos ain läpitten, ja vatta oli menny simmoteks, et tuli kun pillist vaan. Kerran Risto kerkis siappaat jo kiinenkin hännäst, mut pikkusonnin oli vauhti kun raketil, ja kareet helppos väkisiin.

Ja niin alko pualetoin meno, vapunaaton täyspitkä maratoni. Ensmäsen kiarroksen yleissuuntana oli Luhran tiän varret. Mut älkä luulka, et oltiin mitään tiän vankei! Pitkin peltöä painettiin kun puuta

ja maata et morkoonit soje, eikä ollu paisumii kenenkään kantapäisä. Vasikka erel ja mei surutoin seurakunta peräs niinkun Kiljusen herrasväki tosa Jalmari Finnen lystikirjas. Ja mekkalakin oli samoil tesipeleil.

Kylän muisakin talois oli jo havattu, et jottain merkillist on tekkeil. Puustelin tappurimakasiinin nurkist ilmaantus kokonainen liuma oskarinkokosii pikkupoikii kun kannei talkurin hatust, Mäkilän mäkkee juaksi jo joku ales. Hermannin oli tosi paikas mahrottoman vikkela jalvoistas, eikä Lempikän huano ollu. Ain avuljas Manta olis torestas lähteny fölliin, mut reumatismi ei saltinu. Henkist tukkee saatiin usjemmalt taholt. Isomamma muarosti yksinäsinä kotijoukkoin esikunnan, Ruakoska ja Iita pualestas kahren henken voimakaksikon Ruakosen kamarin akkunat. Mut kun Lahtin Martta ja Luhasen Rauha ryhtys aktiiviporukkaan, niin heitil oli ällii valjastaat teknikka palvelemaan tosi käytäntöä, ettei tarvinnu juaksuun tukehtuut — hei siappas alias p o i k u p y ä r ä t, ja se olikin pitkän päätä täsä tärinä järkipäranen ratkasu.

Väkkeä rupes olemaan mustanas Luhran tiälä, mut pikkusonna porhalsi erelleskin vappaal jalal. Somerol kyl sanotaan, et kun hulluks huamaa, niin heivaa pois. Mut Jaatlaan väki on mailman sivun olu sitkähenkist sorttil, ei net vähist helva. Nät oli niinkun talkoot, ja kun oli vapun aatto, niin se pasas senkin pualest, oli melkeen olevannaas niinkun lystii. — Jokkut vikkelasääriset sai käännettyyt vasikan kulkusuunan komjas kaares jossain pualvälis Perkoo takasiin kotja päin. Mut älkä luulka, et se merinteeras karsinaan mennoo! Ei mulkassukkan pikkusonna sihen suuntaan, muuta kun häntä sojos kohren Sarjolaa vaan, ja mei peräs, ja lissää väkkee tuli koko ajan. Sit se pyhkäsi jostain Ryssäpellonmäjen ja Jaatisen välist kohti järven rantaa siit Ahreksamäjen kohralt.

Jaatisen vappukekkereis oli jo päästy simmaa ryypäämään, kun joku huamas, kuinka peltöä myären kuutto simmoten joukko, et simmost ei ols osanu etukätteen unisaskan kuvitella. Mut sit hei älläs, et erel syäksyy vasikka. Mitäs muuta kun köpit kätteen ja vasikkajhtiin! Äiti jo ällistys, et täsä taitaakin olla oma vasikka, ja vähän päästä isäkin, et kysymykses onkin hänen irtaimistoosas kuuluva luantokappala!

Easteenkeulustodistus																												
Vuosi	Tavuu	Sisäluu	Luetun kaittunen	Raam. histor. Vanh. Test.	Aapin Uud. Test.	Luth. vah. kark.					Kristinoppi										Kirjotus	Veisuu	Laskento	Käyöt	Tekkärävisuus	Ollut kouluksaa		Opettaja
						1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10						pöytä	tuolia	
1918	4	4		4	4	4	4	4	4									3	4	3	4	4	11	2	E. J. Suonen			
1918	4	4		4	4	4	4	4	4									3	4	3	4	4	10					
19																												

Lukukinkeritodistus																						
Vuosi	Tavuu	Sisäluu	Luetun kaittunen	Raam. histor.		Aapinen	Luth. vah. kark.					Kristinoppi										Luetti
				Vanh Test.	Uud Test		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1917	3	2				4																
1918	3	4			3		4	4	4													
1923	4	4		3	3		4	4	4	4	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
19																						

Arvosanat ovat:		Hyvä 4 (X).	tyydyttävä 3 (X); valttava 2 (Y), heikko 1 (Z).
-----------------	--	-------------	---

Kirjoittajan »lukutodistus» Kuusjoen seurakunnasta. Kiertokoulun syyslukukausi 1917 on tullut vahingossa sekä vuodeksi 1918. Lukukinkeritodistuksessa mainittu Nestor Nikkilä oli Kuusjoen kanttoriurkuri ja August Salo suntio.

polsut maasta pois ja alas punakaarti». Siinä suhteessa kaikki silloiset kuusjoelaiset mukulat olivat tasavertaisia, että sama laulu tuli yhtä luonnikaasti kaikkien huulilta, säätyyn katsomatta. Eihän eletty vielä ns. kouludemokratian kautta, vaan demokratia kukoisti itsellään, ei repivän erimielisyyden, vaan vanhan perinnäisen yhteisymmärryksen merkeissä.

Nykyisen kouluruokailun muistaen en malta olla kertomatta, mikä oli miltei jokapäiväinen ilmiö silloisten kiertokoululaisten eväskulttuurin piirissä. Koska naapurin leipä, naapurin voi ja naapurin palvattu tai paistettu sianliha aina maistuivat paremmalta kuin omat, yleinen käytäntö oli se, että mukulat vaihtoivat eväksillepäänsä keskenään. Harvoin minäkään taisin äidin laittamia eväitä syödä, vaan käytin ruokatunnit uusista naapuritalojen ja -torppien emäntien valmistamista makuelämyksistä nautitsemiseen.

Koulumatkat olivat luku erikseen. Muutaman sadan metrin mittainen matka Kuttilan Koskenmäen koulutaloon syksyllä 1917 ei tarjonnut mitään erikoista, mutta kolme kilometriä pitkä matka Kanungille ja sieltä takaisin kevatlukukaudella 1918

olivat seitsemänkesäiselle kuin suurta seikkailua. Talvisydännä sattui tämän tästä, että aamulla kouluun lähtiessä tie oli yöllisen pyryn ja tuiskun jälkeen niin tukossa, että tien suunnan erotti vain pimyydestä hämmöttävien telefonitolppien perusteella ja kinokset upottivat haaroja myöten. Kaikkein pahin oli se viikko, jolloin järjestäjäksi määrättyä piti olla koulutuvassa jo kello kuusi aamulla lämmitämässä tupaa koulukuntoon. Nämä aamulliset rasitukset kyllä sitten korvaantuivat iltapäivällä, jolloin hevosten ja rekien auki kaahaama tie oli taas kävelykunnossa ja jolloin tytöt keskenään kikattaen painelivat edellä ja pojat seurasivat omana joukkoanaan perässä unohtamatta hännätä koiria, ajaa telefonitolppaan kissoja taikka pommittaa lumipallolla tai jääkimpaleella telefonitolppiin kiinnitettyjä posliininuppeja.

Vaikka edellä mainitsemani vallattomuudet tietysti hallitsevatkin niin minun kuin luullakseni kaikkien muittenkin kiertokoulutovereitteni taannoisia koulumuistoja, olen varma siitä, että jokainen meistä kantaa sydämensä pohjalla suurta kiltollisuutta opettajallemme Emma Suomelalle, joka yritti kaikkensa meidän parhaaksemme.

Unto Mononen ja kitara.
Valok. Otto Aukio.

Suomalainen tango on ainutlaatuinen ilmiö. Sillä tuskin on muuta yhteistä alkuperäisen, argentiinalaisen tangon kanssa kuin nimi. Argentiinalainen tango on tulinen ja nopea: etelämaisen luonteen kuvastin. Suomalainen tango sen sijaan ilmentää pohjoista jäyhää luonnetta: hidas ja melankolinen.

Tango tuli Suomeen jo vuonna 1913 saksalaisena näytöstanssina, mutta kesti kauan, ennen kuin se sai kannattajia täältä. Esimerkiksi Dallapé -iskelmävihoista löytyy ensimmäinen suomalainen tango vasta vuodelta 1932, Arvo Koskimaan Unelma-tango. Sotavuosina tuotteliaimmat tangosäveltäjät olivat Arvo Koskima ja Toivo Kärki. Sodan jälkeisen tangon prototyypeiksi tulivatkin juuri Kärjen tangot Liljankukka ja Hiljainen kylätie.

Suomalaisen tangon piiriin kuuluu traaginen tai ainakin traagiseksi kuvattu säveltäjäkohtalo. Mies oli Unto Mononen. Vuonna 1930 Kannaksella syntynyt Mononen oli luonnonlahjakkuus, joka 1950-luvulla toimi orkesterinjohtaja-kitaristina, mutta josta 1960-luvulla tuli vapaa säveltäjä. Orkesterin esiintymiset olivat yleensä Somerolla ja lähikaupungeissa. 1960-luvulla Mononen asusteli Rovaniemellä ja Hel-

Tähtiä meren yllä *Jouko Paija*

singissä poiketen välillä katsomaan tuttuja kotiseutunäkymiään Somerolle.

Tunnusomaista Monosen tuotannolle ovat alkua välisoitot, jotka ovat laajoja ja monessa suhteessa itsenäisesti toimivia osuuksia, vaikka ne kuuluvatkin olennaisesti kappaleen kokonaisuuteen. Eri-tyisen merkityksen Monosen tangoissa saavat sanat, säveltäjähän tekstitti itse lähes kaikki sävellyksensä. Monosen tuotanto rajoittuu pääasiassa 1960-luvun muutamaan alkuvuoteen, jolloin tangojen tarjonta muutoinkin oli vilkkaimmillaan. Tärkein vuosi oli 1964, jolloin Monosen tangoja levytettiin peräti 16 kappaletta, joka on neljäsosa Monosen levytettyjen tangojen määrästä.

Vesielementti toistuu Unto Monosen tangoissa lähes polkkeuksetta. Veden tavallisimmat ilmeneismuodot ovat meri ja sade.

Kun lemmen — on tunne niinkuin meri rannaton
niin silloin — se syvä myös kuin meri on.
Sen tiedän — kun sinut ystäväni kohtasin
niin kauan — jo siitä yksin haaveilin.
(Syvä kuin meri)

Hiljainen tango sateessa soi,
uneksien kuulen mä sen.
yötuuli nukkuu oksissa puun,
pilvi on peittänyt kuun.
(Sateen tango)

Syksy ei ole Unto Monosen tangoissa hallitseva vuodenaika, vaikka sadeaihe niin antaisi aiheen olettaa. Sen sijaan yö on usein toistuva vuorokaudenaika Monosen tangoissa.

Kun lännen taivas ruskon saa
ja päivän kiire raukeaa
niin saapuu illan hiljaisuus,
ja saapuu myötään kaipuu uus.

Yö tummin siivin suojaten
saa nähdä kaiken salaisen.
Se tietää: rakkain, petit mun.
Yö antaa lohdun kaivatun.
(Yön tummat siivet)

Tein sen merkillisen havainnon, ettei mainittuna vuonna ollut Suomessa kuollut ketään Rotkirch-sukuistakaan ihmistä. Lopulta älysin kääntyä suvun päämiehen hovioikeudenneuvos Einar Rotkirchin puoleen Kemiössä. Hän arveli, että sukuhaudan ensimmäiset vainajat sittenkin olisivat Krabbe-sukuista. Adolf Fredrikin anoppi Sofia Fredrika, o.s. de Pont, synnytti 20. 6. 1772 tyttären Eva Fredrikan, joka kuoli jo 10. 7. samana vuonna. Hänen äitinsä kuoli lapsivuoteeseen neljää päivää myöhemmin. On ilmeistä, että vuosiluku 1774 tarkoittaa juuri heitä. Hautakiven tilaajille tai tekijöille on näin ollen tullut kahden vuoden muistivirhe tms.

Edellä olemme sivunneet Rotkirchin aatelissuvun vaiheita vain siltä lähtien, kun suvun yksi haara sijoittui Somerniemelle. Rotkirchien historia ulottuu kuitenkin paljon kauemmaksi: palkallisesti Keski-Eurooppaan ja ajallisesti keskiaikaan. Suku on levinnyt useaan maahan ja siltä on lähtenyt huomattavia sotilaita ja hallintomiehiä, joita on riittänyt myös Suomeen.

Jo 1100-luvulla joku suvun jäsenistä saapui Saksan Sleesiaan. Hänen jälkeläisiinsä kuului 1500-luvun alkupuolella elänyt Hans von Rothkirch. Tämän samanniminen pojanpojanpolka siirtyi nuorena ammattisotilaana 1600-luvulla Ruotsiin. Kuningas Kustaa II Adolfin armeijan mukana hän osallistui 30-vuotiseen sotaan, jossa hän komensi Itä-Götanmaan ratsuväkeä mm. Breitenfeldin ja Lützenin taisteluissa ja Lechvirran ylityksessä. Myöhemmin hän toimi Södermanlandin maaherrana. Kuningatar Kristiina antoi 1652 hänelle 1000 riikintaalarin vuotuisen eläkkeen »pitkäaikaisista, urhoollisista ja suopeamielisistä palveluksista niin sodan kuin rauhan toimitissa».

Tämän jälkimmäisen Hans Rotkirchin pojanpolka, karoliinikapteeni Johan Wenzel R. siirtyi 1721

Suomeen. Naimakaupan ansiosta hänestä tuli Porvoon Stensbölen ja myöhemmin Vihdin Kourlan omistaja. Hänen poikansa, Vihdin Kourlan, sittemmin myös Lohjan Ojamon omistaja kapteeni Adolf Magnus Rotkirch oli Pallkaisten isännän Adolf Fredrikin isä. Adolf Fredrik syntyi 1763 juuri Kourlassa. Hänen äitinsä oli Sofia Margareta Aminoff.

Rotkirchin suku on siis kokenut monenlaisia vaihteita, ennen kuin eräät sen jäsenistä ovat päätyneet Someron hautausmaalle. Rotkircheillä on sukuhautoja useilla muillakin Etelä-Suomen paikkakunnilla. Paljonkohan niistä onkaan esim. Ruotsissa, Saksassa ja Itävallassa, missä suku vaikutti jo ennen Suomeen tuloaan. Mutta ne asiat menevät jo aiheemme ulkopuolelle.

Kun kivet kertovat, niiden salaperäisyys samalla hälvenee. Someron hautausmaalta löytämistäni kivistä se hälveni ainakin yhdeltä kohtaa vain osittain, sillä kummassakin tapauksessa jäi mielestäni kalvelemaan selittämättömäksi jäänyt tai epäluotettava vuosiluku.

LÄHTEITÄ:

Prof. Aulis Ojan kirje Haukilahdesta kirjoittajalle 11. 8. 1974.

Esko Aaltonen, Somerniemien historia. Forssa 1945.

Tor Carpelan, Ättartavlor för de på Finlands Riddarhus inskrivna ätterna I-II. Helsingfors 1954—58 (Rotkirchien sukutaulut). Teoksesta antoi kirjoittajalle vihjeen maist. Y. S. Koskimies.

Kansallinen elämänkerrasto IV (Harald Hornborg, Rotkirch-suku). Porvoo 1932.

Hämeenlinnan maakunta-arkiston kirje kirjoittajalle 9. 10. 1974.

Hovioikeudenneuvos Einar Rotkirchin (s. 1883) suvutaan suorittamat tutkimukset. Hän ja hänen poikansa agrobiologi Eric Wenzel Rotkirch ovat lukeneet käsikirjoituksen ja tehneet siihen korjauksia, jotka on otettu huomioon.

Somero-seuran kotiseuturetki 16. 6. 1974. Tammela, Mustialan maatalousmuseo. Valok. Antti Koivuniemi.

ruotsinkielinen teksti:

Rotkirchin sukuhauta Someron hautausmaalla. Rotkirchit ovat vanhaa aatelia, jonka sukutaulut ulottuvat 1100-luvulle. Taustalla Hovilan sukuhautakiven selkäpuoli. Valok. Olavi Virtanen.

ROTKIRCHSKA FAMILJEGRAFVEN 1774—1884

Sukutradition ja paikallisen perimätiedon mukaan Rotkirchin sukuhauta on alkuaan ollut ns. muurihauta.

Mikä on tämä Rotkirchin suku, joka on haudannut toistasataa vuotta vainajiaan Somerolle?

Somerniemen historiassa mainitaan (s. 337), että v. 1791 on Palikaisten kartanoon tullut kotivävyksi luutnantti Adolf Fredrik Rotkirch nautuaan kartanon tyttären Margareta Elisabet Krabben (vanhemmat everstiluutnantti Engelbrekt Adam Krabbe ja Sofia Fredrika de Pont). Adolf Fredrik oli Palikaisten isäntänä v:sta 1791 v:een 1817, jolloin hän kuoli 54-vuotiaana. Tämän jälkeen kartano oli hänen perikuntansa hallussa vielä kymmenisen vuotta.

Lähteemme kertoo edelleen (s. 128—129), että A.F. Rotkirchilla oli taloudellisia vaikeuksia. Hän joutui lainaamaan rahaa kirkonkassasta ja köyhäinkassasta, mutta velkojen korot olivat pitkiä aikoja maksamatta, velkapääoman lyhentämisestä puhumattakaan. Sukutraditio tietää, että hän selviytyi veloistaan luovuttamalla metsästään rakennusainetta Somerniemen v. 1813 valmistunutta kirkkoa varten. Välien selviämiseen viittaa sekin, että Rotkirch 1814 mainitaan kirkonisäntänä.

Adolf Fredrikin menestys Palikaisten isäntänä ei siis ainakaan alkuaikoina liene ollut häävi. Sen sijaan hänen toimintansa aviomiehenä on ollut erittäin mittaavaa. Sukutaulusta näet näkyy, että hän yhteistoimin vaimonsa Margareta Elisabetin kanssa sai aikaseksi kaikkiaan 14 lasta. Näistä seuraavat ovat kuolleet Somerniemellä ja tulleet ilmeisesti haudatuksi Someron sukuhautaan:

Fredrika Elisabet Charlotta, s. 1794, k. Palikaisissa 1795 yskään (i hosta).

Otto Johan Adolf, s. 1797, hukkunut naimattomana Painionjärveen 1818.

Fredrika Elisabet Charlotta, s. 1802, k. Palikaisissa samana vuonna.

Hedvig Lovisa Augusta, s. 1804, k. naimattomana Somerniemellä 1865.

Betty, s. 1810, k. naimattomana Somerniemellä 13. 2. 1884.

Samassa sukuhaudassa lepää todennäköisesti — paitsi Adolf Fredrik Rotkirch — myös hänen leskensä Margareta Elisabet, s. Palikaisissa 1770 ja kuoli siellä 1825.

Kun Palikaisten kartano v: n 1827 tienoilla vaihtoi omistajaa, jäi Rotkirchlen haltuun vielä kartanon kaunisluontoinen sivutila Österkulla. Täällä elivät kuolemaansa saakka edellä mainitut neidit Hedvig Lovisa Augusta ja Betty.

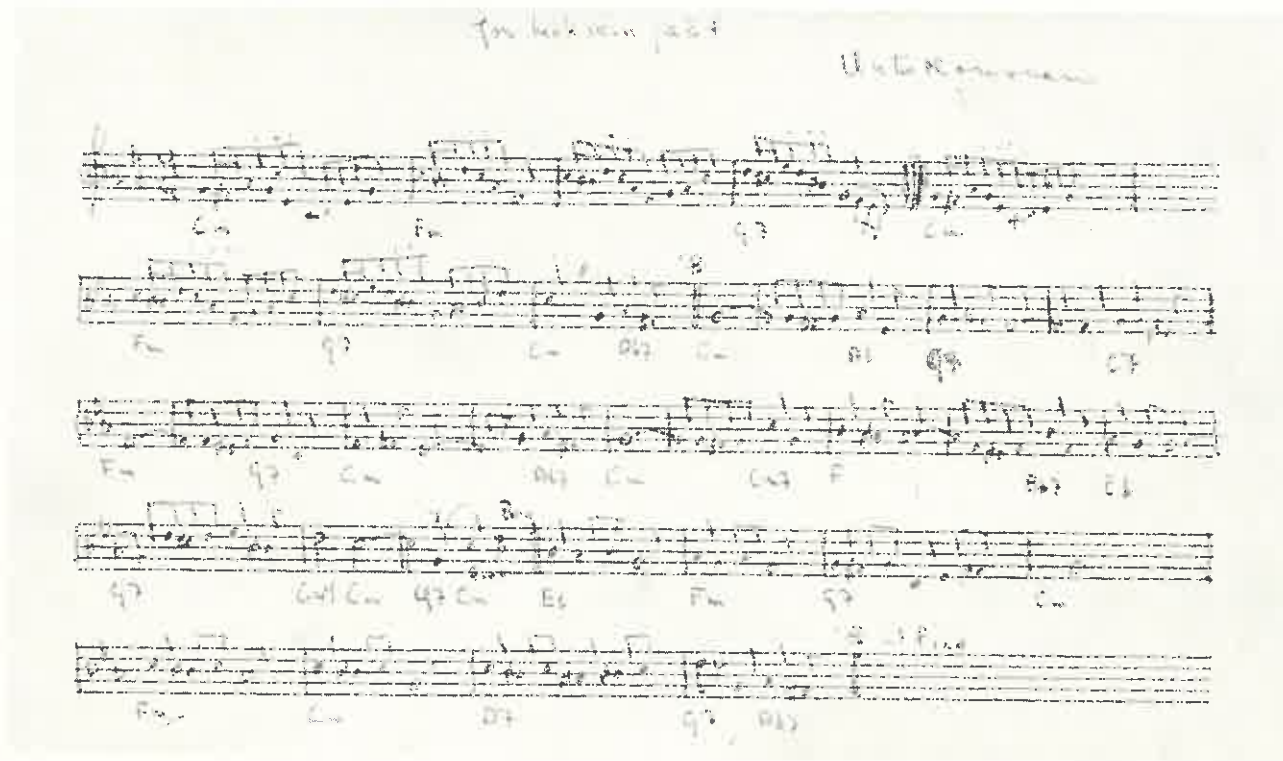
Österkullassa kuoli myös Adolf Fredrik Rotkirchin seitsemäs lapsi Robert Engelbrekt Vilhelm (1799—1882). Hän oli jäänyt eläkkeelle Vaasan hovioikeudesta hovioikeudenneuvoksena 1863. Hänestä on suvun ja tuttavien kesken laskettu hyväntahtoista leikkiä sen vuoksi, että hän innostui vasta 1879 — siis 80-vuotiaana — menemään avioon. Robert nai Klikalasta itseään 43 vuotta nuoremman Maria Matilda Tenlénin ja sai tämän kanssa vuotta myöhemmin pojan, mitä on pidetty vanhan suvun sitkeän elinvoiman merkinä. Myöhään syttyneen rakkauden hedelmä oli Otto Wilhelm Rotkirch, josta tuli agronomi ja maanviljelysneuvos.

Ilmeisesti myös Robert Rotkirch on haudattu Someron sukuhautaan.

Jos Somerniemen kirkko tuki Rotkirchejä myöntämällä luottoa, nämä muistivat puolestaan kirkkoa lahjoituksin. Somerniemen historiassa mainitaan (s. 54), että vänrikki (?) A. F. Rotkirch oli 1814 lahjoittanut kirkolle pitseillä reunustetun alttariliinan, joka oli cambridge-kangasta. Edelleen neiti Betty Rotkirch lahjoitti 1845 alttarikaiteen ympärille serpinkivaatteen. Neidit Augusta ja Betty Rotkirch lahjoittivat 1859 parin neliaaraisia messinkisiä kynttilänjalkoja. Betty Rotkirchiltä saatiin vielä 1877 mustasta sametista ommeltu kalkkiliina, jonka reunoissa oli hopeakaluunat (mts. 56—57).

Hautakiven viimeinen vuosiluku 1884 tarkoittaa Adolf Fredrikin perheen kuopusta Betty Rotkirchiä. Mutta kenelle kuuluu ensimmäinen vuosiluku 1774?

Kuten edellä oli puheena, Rotkirchin suku saapui Somerniemelle vasta 1791. Ensimmäinen mieleeni, että samaan hautaan olisi 17 vuotta aikaisemmin kätketty joku Adolf Fredrikin puolison Margareta Elisabetin läheläinen Krabbe-sukuinen omainen. Hämeenlinnan maakunta-arkistosta saamani tiedon mukaan ei 1774 ole kuitenkaan Somerolla eikä Somerniemellä kuollut ketään Krabbe-sukuista. Tämän jälkeen aloin käydä läpi Rotkirchien sukutauluja.

Unto Monosen alkuperäistä käsialaa. Tango »Jos luoksein jäät.«

Sitä tiennyt en lain, kunnes huomata sain
valat vannotut kestävät vain — kunnes ne rikotaan.

(Yön hiljaisuudessa)

Varsinkin tangoissa Syvä kuin meri ja Satumaa edustavat alku- ja välisoitot sellaista omaperäisyyttä, jota ei tapaa tangotaiteessamme kovinkaan usein. Alkusoiton kulku toistuu myöhemmin, mutta ei yhtenä ja samana. Monosen sävellykset ovat saaneet yleensä hienon sovituksen, mikä on eräs tärkeä ehto tangon menestymiselle. Sanoitus on syntynyt sävelen myötä tai päinvastoin ja tuloksena on meillä poikkeuksellista tangolyriikkaa.

Sävelkulkua Unto Monosen tangoissa voi sanoa yksinkertaiseksi, kenties yksitoikkoiseksi. Hänen tangojaan on levytetty seitsemisenkymmentä ja lähes kaikissa kertautuvat tietyt kuviot. Niiden vaikutus on eri kappaleissa varsin erilainen. Osaksi tämä on tietysti sovitusten ansiota, mutta Unto Mononen osasi kyllä itsekin käyttää yksinkertaisia keinoja taidokkaasti hyväkseen. Myöskään sanojen merkitystä kokonaisuudessa ei saa unohtaa.

Unto Mononen oli säveltäjänä itseoppinut. Mielen herkkyyks ja lahjakkuus yhdistyivät melodiasa ja tekstissä, jotka liittyvät vahvasti toisiinsa. Sa-

malla, kun sanoissa lähestytään ajatusten kohdetta ja saavutetaan tiivis, lähes konkreettinen tunnelma, sävel etenee tätä voimakkaasti myötäillen.

Soi lauhat tuulet, kun Kaija muistan sun.
Jos laulun kuulet, kai vielä muistat mun?
Kun saapui kevät kukkineen,
pois, Kaija, silloin lähdin.
Näin onnen kylmin tähdin
vei tieni luotas sun.

(Muistatko vielä, Kaija)

Naisella on tangosanoituksissa lähes aina keskeinen merkitys. Seksuaaliset objektit ja vertauskuvat onnellisista hetkistä, samoin myös onnettomista hetkistä, heijastuvat hyvin selvästi. Pettynyt mieli ilmenee selvimmin ja surullisena.

Valkea venhoni kiittää
kaukaista saartasi päin.
Joutsenen lailla se liittää
luoksesi sun, ystäväin.
Siellä on haaveeni, onneni maa
välkettä kuun, meren heijastamaa.
Valkea venhoni kyntää — kirkas on toiveeni tie.
(Tähdet meren yllä)

Keikkamatkalla 1950-luvulla.

Mettä ei kukaan saa koskaan erottaa,
ikuinen tämä liittomme on.
Vaikka taivas ja maa kerran katoaa
silti rakkaus on ajaton.

(Erottamattomat)

Olit petturi niin sinä ystävä vain,
mutta kaiken sen anteeksi annan.
Sillä valheista sun aivan kyliksi sain,
nyt vain muistoa harmaata kannan.

(Tango petturille)

Usko kohtalon arvaamattomuuteen ja toivo paremmasta maailmasta kuvastuu Unton tangoissa aivan selvästi.

Arpa kohtalon on aina arvaamaton
kalkki huomenna voi olla toisin.
Polku eessäni aina on tuntematon
sinne vie minne määrätty lle.

(Kohtalon tango)

Oi jospa kerran sinne satumaahan käydä vois,
niin sieltä koskaan lähtisi en linnun lailla pois.
Vaan siivetönä en voi lentää — vanki olen maan.
Vain aatoksi, mi kauas entää, sinne käydä saan.

(Satumaa)

Unto Mononen kuoli Somerolla kesällä 1968 oman kätensä kautta, ja myös tämä viimeinen tango, jämmistöstä löytynyt Ilta himmenee, ilmaisee kaipuuta pois, parempaan päivään.

Unto Mononen kesällä 1968.

Ilta himmenee — ja hämy sininen käy ruudun taa.

Sisään hilpien — sen harso huoneen täyttää.
Päivä kiireinen — on mennyt jäaden joukkoon muistojen,
enää palaa ei — takaisin milloinkaan.

Illan sinisyys — on meri muiston laivan.
Kuiskil menneisyys — kuin vielä oisit luonain aivan.

Ilta himmenee — ja hämy sininen käy ruudun taa.

Sydän levoton — nyt yössä rauhan saa.

vastoin kuin juoppo isä poika oli erinomainen talonpitäjä. Niinpä hän monivuotisen oikeudenkäynnin avulla pelasti kotitalonsa perintöoikeuden joutumasta Harjun kartanolle. Myös hän toimi Someron kirkonseudun majatalon pitäjänä 1776—1783. Sääksmäen tuomiokunnan talonpoikaisedustajana Ruotsi-Suomen valtiopäivillä Jaakko Jaakonpoika oli 1778—1779.

Prof. Ojan tulkinta hautakiven nimikirjaimista tuntuu uskottavalta. Jaakko Jaakonpoika on 1700-luvun loppupuolella Lammin Laurilan asukkaista ilmeisesti ainoa, joka tässä tapauksessa tulee kysymykseen. Hämminkiä herättää vain hautakiven vuosiluku. Tosin menneinä aikoina tiedetään monien ihmisten valmistaneen itselleen jo eläissään ruumiskirstun, miksei siis yhtä hyvin hautakiven. On kuitenkin otettava huomioon, että Jaakko Laurila oli v. 1773 vasta 29-vuotias. Olisi ollut aika omituista, jos hän jo silloin iässä olisi valmistuttanut itselleen hautakiven, varsinkin kun täytyy olettaa hänen olleen tavallista elämänhaluisempi ja yritteliäämpi mies, joka uskoi elävänsä vielä pitkään.

Entä sitten Aulis Ojan esittämä toinen vaihtoehto, että vuosiluku olisi luettu väärin. Näin ei varmaankaan ole tapahtunut nykyisen sukupolven aikana. Muistan itse jo parin vuosikymmenen takaa, että kivessä näkyi selvästi 1773. Mutta kalkkikivi on nopeasti rapautuva: viime kesänä numerot olivat jo häipymäisillään näkyvistä, kunnes tekstiä neiti Ella Matilaisen toimesta selvennettiin. Ottaen huomioon kiven laadun ei tunnu uskottavalta, että teksti olisi säilynyt kahden vuosisadan ajan, ellei sitä olisi joku syventänyt jo aikaisemminkin. Tällöin ovat vuosiluvun kaksi viimeistä numeroa saattaneet olla jo niin kuluneita, että ne ovat tulleet väärin luetuiksi.

Kirjeessäni Aulis Ojalle esitin olettamuksen, että hautakivi olisi sijainnut Someron vanhan puukirkon permannossa, kunnes kirkko 1860-luvulla hajotettiin uuden temppelin valmistuttua. Kivi on näet mitoitetaan juuri sitä tyyppiä, jota vanhojen kirkkojen lattiassa näkee. Prof. Oja viittasi vastauksessaan siihen, että kirkkohautaaminen lopetettiin Somerolla 1795. Mutta eikö valtiopäivämies Jaakko Laurila ollut silloisessa Someron pitäjässä siinä määrin mahtava henkilö, että hänet saatettiin poikkeuksellisesti haudata kirkkoon vielä tuon kielion jälkeenkin. Tätä olettamusta vahvistaa perimätieto, jonka mukaan joku Lammin Laurilan isännistä on haudattu kirkkoon.

Tätä kuten muutakin Laurilan taloon (nyk. Kolvisto) liittyvää perimätietoa on muistellut lähinaapuri neiti Maria Grönholm, jonka esi-isistä pitäjänsuutari Matti Grönholm (s. 1798) on tullut 1800-luvun alkupuolella Laurilaan vävyksi. Maria Grönholm on kuullut mm. isoäidiltään, että Ruotsin kuningas olisi lahjoittanut Laurilan isännälle hautakiven.

Tällä kohtaa näyttää siltä, että perimätieto on vuosisatojen aikana hämärtynyt. Ensinnäkin Kus-

taa III, joka oli kuninkaana Jaakko Laurilan valtiopäivävuosina, kuoli kuusi vuotta aikaisemmin kuin Jaakko. Jos Kustaa III olisi halunnut antaa Laurilan isännälle lahjan tämän eläessä, hän varmaan olisi valinnut vähemmän kolkon esineen. Kustaa III:n seuraaja Kustaa IV Aadolf ei valtion asioissa enää joutunut tekemisiin Jaakko Laurilan kanssa, koska hän alkoi hallita vasta kaksi vuotta ennen Laurilan kuolemaa. Aivan perätön ei perimätiedon silti tarvitse olla. Jos valtiopäivämiehelle on kustannettu yhteiskunnan varoista hautamuistomerkki, on siitä voinut syntyä käsitys, että kivi on tullut kuninkaan lahjana.

Malmietsijä Leo Suvenmaan mukaan muistomerkki on tehty kivilajista, jota ei Suomessa ole. Samaa kivilajia hän sanoo nähneensä lattia- ja porraslaattoina Turun linnassa ja tuomiokirkossa sekä Jokioisten kartanon päärakennuksen portaikossa. Suvenmaa olettaa, että kiveä on rahdattu purjelaitojen pohjalastina esim. Virossa.

Hautameriksi sopivan kalkkikivikimpaleen kiskominen jostakin Suomenlahden satamasta Somerolle ei 1700-luvun vetopeleillä ole ollut aivan yksinkertaista. Ei tunnu ilman muuta selvältä, että Laurilan tilan talonpoikaiset haltijat olisivat ryhtyneet moiseen puuhaan. Uskottavammalta näyttää, että jokin »virallinen taho» on ollut hankkeen takana, kuten edellä oletettiin.

Siihen, että kivi alunperin on ollut kirkossa, viittaa sekin, ettei sillä vanhan puukirkon hajottamisen jälkeen näytä olleen oikein vakituista paikkaa, vaan että se on ollut miltei heitteillä, kuten eräät muutkin kirkon sisustukseen kuuluneet esineet. Maria Grönholmin isoäiti Maija-Stiina Grönholm (1826—1912) oli kertonut, että joku Laurilan myöhempi vierassukunainen isäntä, nähtyään kivessä Laurilan nimen, olisi halunnut siirtää kiven talonsa rappukiveksi, mutta Maija-Stiina sai tämän estetyksi.

Kun kivisakastin editse tehtiin käytävä, siirrettiin kivi käytävän tieltä nykyiselle paikalleen. Se ei siis enää alkoihin ole ollut haudan merkinä.

Kun 1950-luvun alkuvuosina vastaperustettu Somero-Seura järjesti ensimmäisiä pitäjänpäiviä kirkonmäellä, kuului ohjelmaan mm. seppeleenlasku »menneitten sukupolvien haudalle». Oli kuin itseltään selvää, että seppelä laskettiin keskiaikaisen kivisakastin kupeelle Laurilan hautakivelle, jonka vuosiluku tuntui kunnioitusta herättävän etäiseltä. Tästä kauniista tavasta luovuttiin, kun pitäjänpäivät museon valmistuttua siirtyivät Riutan torpan pihaan Jaatilaan.

Rotkirchin sukuhauta

Myös toinen alussa mainitsemistani kahdesta hautakivestä on kivisakastin lähellä, siltä kymmenisen askelta itään. Se on keskellä neljän kivipylvään ja niitä yhdistävän rautaketjun rajaamaa altausta. Hautakivi, 112 cm pitkä, 60 cm leveä ja 28 cm paksu, on kaltevasti lappeellaan. Siinä on seuraava

Kaikin käytettävissään vielä olevin helkoin voimin hän yritti nousta seisaalleen ja kun hän siinä lopuksi onnistui, niin hän tunsi kuinka joku kosketti hänen niskaansa. Mies kouraisi kädellään ja tunsi, että siellähän se olikin hänen tukensa ja turvansa, aivan ikloma matkasauvansa. Se oli sittenkin jäänyt odottelemaan, vaikka kaiken järjen mukaan sen olisi pitänyt sinkoutua kauas isäntänsä ulottumattomiin.

Hän tarttui kouristuksenomaisesti sauvaansa, joka sittenkin aivan viime hetkellä oli ilmestynyt pelastajaksi jo kaiken toivonsa menettäneelle miespoloiselle. Tuskaisa ja hiljainen pyyntö oli tullut kuulluksi. Auttaja oli saapunut. Se johdatteli hänet

matkaan ja lopuksi lämpimään vuoteeseen.

Aamulla kun ystävärouva saapui katsomaan hoidokkiaan, sai hän ensimmäiseksi kuulla tarinan yön surullisista tapahtumista. Kertomuksensa lopuksi kertoja vielä mainitsi:

- Pyysin lopuksi sinunkin Jumalaasi avukseni.
- Kuuliko hän pyyntösi, kysyi rouva.
- Kuuli ja tulipa vielä auttamaankin, vastasi mies.
- Millä tavoin se tapahtui, kysyi rouva.
- Otti mun oman keppini ja napautti sillä niskaani ja se pelasti kaikesta pahasta, oli miehen vastaus.

Salaperäisiä hautakiviä

Tapio Horila

Jaakko Jaakonpojan
muistomerkki

Someron hautausmaalla on ainakin kaksi vanhaa hautakiveä, joiden tekstit saattavat tuntua salaperäisiltä, ellei vaihda ottamaan niistä selvää.

Aivan keskiaikaisen kivisakastin koillisnurkassa on maassa hieman vinosti lappeellaan kalkkikivilaatta, jonka pituus on 153 cm, leveys 116 cm ja paksuus 8 cm. Laattaan on kaiverrettu seuraava teksti:

I: I: S:
M I D:
LAMMIS BY
LAURILA HEMMAN
AR 1773

Teksti ei maallikolle sano paljon muuta kuin sen, että on kysymys Lammin kylän Laurilan talosta v. 1773. Pyysin Someron historian kirjoittajaa prof. Aulis Ojaa tulkitsemaan tekstin ja hän vastasi tiedusteluuni kirjeitse seuraavasti:

»Ilmoitan, ettei Someron Lammin Laurilassa näytä kuolleen vuonna 1773 ketään. Näin ollen joko hautakivessä oleva vuosiluku on luettu väärin tai sitten Laurilan isäntä Jaakko Jaakonpoika on silloin jo ajoissa hakkauttanut itselleen hautakiven valmiiksi. Sanottu valtiopäivämies Jaakko Jaakonpoika Laurila nimittäin kuoli vasta 26. 12. 1798. Mielestäni I: I: S: on luettava Iacob Iacobsson ja MID taas

Valtiopäivämies Jaakko Laurilan hautakivi Someron hautausmaalla. Kiven pinta on viime kesänä puhdistettu ja tekstiä selvennetty. Valok. Olavi Virtanen.

Mortuus In Domino (≈ nukkunut Herrassa). Someron puukirkossa sanottu hautakivi on tuskin koskaan ollut, koska kirkkohautaaminen lopetettiin Somerolla 1795.»

Aulis Oja on kirjoittanut Jaakko Jaakonpoika Laurilasta aiemmin Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen vuosikirjaan (1952). Siinä hän mainitsee mm., että Jaakko Jaakonpoika syntyi Laurilassa 17. 7. 1744 ja tuli kotitilansa isännäksi isänsä Jaakko Tuomaanpojan jälkeen 1762. Päin-

Karjaporvari Sonnin Ranssi

Torppari

Ostomatkoilla, talosta taloon kiertävät ja kaupunkien laumaansa ajavat karjaporvarit kuuluivat oleellisena osana entisajan maalaiskylän arkipäivään. Monilukuinen oli karjaporvareiden määrä Somerollakin. Oli Kallio, Korvenojan Mikko, Uudentalon Kalle, Jusellus, Ilander ja Sonnin Ranssi, heistä vain muutamia mainitakseni.

Sonnin Ranssi, eli virallisesti, Frans Robert Söderlund oli syntynyt Perttelissä 18/1 1863 ja muutti vanhempiensa mukana Somerolle 1872. Ennen Somerolle tuloaan he asuivat muutaman vuoden Kiihkalassa. Kansanomainen nimitys Sonnin Ranssi johtui siitä, että hän omisti Ali-Sonnin tilan Syvänojan kylässä.

Ranssi aloitti karjaporvarin toimet noin 1890 seutuvilla. Veri veti kaupantekoon ja tilaisuus siihen oli, koska isä voimallisesti huolehti talon pidosta. Sonnin karjakauppa muodostuikin melko suureksi. Ostot tapahtuivat etupäässä ympäristökylistä, mutta teki hän ostoja Kuusjoelta, Koskelta jopa Marttilasta asti. Ostot olivat vallan summakauppoja, »pystykauppaa», joten arviokykyistä silmää tarvittiin. Edelleenmyynti tapahtui pääasiassa Helsingin. Lämpimänä vuodenaikana karja ajettiin laumassa elävänä kaupunkiin, jonkin verran, pienempiä partteja kuljetettiin junalla Salosta. Talvella eläimet teurastettiin kotona tai ostopaikalla ja liha vietiin hevosperillä Helsinkiin.

Kuljetus muodostikin vaikeimman ongelman, sillä noin kerran viikossa oli suoritettava pitkä kaupunkimatka. Pitkääaikaisina ajureina olivat Uutelan Alpe ja Sillanpään Akseli Häntälästä, monissa lauma-ajoissa olivat myös Wahlstenin veljekset Oskari ja Kalle mukana, sekä monia muita. Karjan ostohetkellä jo sovittiin, milloin vienti tapahtuu ja tavallisesti edellisenä päivänä ne koottiin samaan tarhaan. Häntälän Seppälän tarhakin oli keskeisen sijaintinsa takia yksi vakituksista kokoamispaikoista ja matkanvarreiltakin voitiin laumaa kartuttaa. Jos lauma oli pieni 14—15 eläintä, niin ajureita oli kaksi, suurta 30—40 laumaa oli ajamassa joku pojankloppi kolmantena. Matkueeseen kuului myös hevonen, millä kuljetettiin porvarin ostamat voi ja kananmunat sekä eväät.

Lauman alkumatkan kuljetus olikin aika hyp-päämistä, toisilleen vieraat eläimet tahtoivat tapella keskenään, muutamat tuppasivat karkuun ja sonnit pakkasivat päälle kun pirut. Kun Lamminnummi oli sivuutettu alkoi lauma jo rauhoittua, eläinten sorkkia alkoi aristaa ja ne kulkikin tien laidassa olevaa ruohikkoa pitkin jonossa. Välillä annettiin

eläinten syödä tienvarsiruohoa ja juotettiin jossakin vesipaikassa.

Ensimmäinen yöpyminen oli Pusulan Viitaan talossa, jonka tarhaan eläimet yöksi ajettiin. Toinen yöpyminen oli Espoon Kussin talossa ja seuraavana päivänä oltiinkin jo hyvissä ajoin perillä. Toisinaan sattui niinkin, että joitakin eläimiä väsyi matkalla, tällöin ne menivät metsään ja pillottivat itsensä tiheään pusikkoon. Väsynyttä eläintä ei saanut ajamallakaan liikkeelle, vaan ne oli jätettävä siihen. Yleensä ne saatiin takaisin, kun seuraavalla kerralla lähitienoon taloista kyseli: Onko karjaan tullut vierasta eläintä? Lähimmästä karjasta melkein aina se löytyi. Lampaat oli helppoja ajaa, ne pitivät hyvin laumansa ja usein katras karttuikin matkan varrella, tienvarsitalojen päkättäjät liittyivät helposti ohikulkevaan laumaan, eikä niitä pahemmin pois hätistelykään.

Kortteeritaloissa ei siihen aikaan maattu kahden lakanan välissä, vaan tuvan penkillä. Saappaat riisuttiin ja pantiin pään alle tyyneksi, hevosloimi tai paltto peitoksi, niin kohta kuorsaus kävi.

Kaupungissa karja ajettiin teurastamolle, josta tukkuostajat kävivät tekemässä ostoksensa. Voi ja kananmunat yritettiin paremman hinnan toivossa myydä torilla. Ellei kaikki mennyt kaupaksi, oli kaupungilla ylösostajia, joille jällelle jääneet erät myytiin. Kananmunat oli pakattu puulaatikoihin, joissa pehmikkeenä oli kauran akanointa. Munat myytiin tiukaupalla. Voi oli yleensä puuptyyissä, mutta osa oli jo paperipaketissakin. Huonompilaatuinen voi yritettiin myydä ensiksi, koska ylösostajat olivat vielä tarkempia kuin toriostajat. »Ja kyllä ne kaupunkilaiset kronkeleivat osas jo sillonkin olalla. Avattiin voipytyyn kansi, liipastiin sormen kans ja maistettiin ja nuuskutettiin niin pirust. Muk kyllä senajan voi kans huanoo olikin, kun muntaalai paskasuttaa ämmää sitä teki, kunnei mittään meijäri-voita ollu.»

Kaupungista tuotiin jonkinverran taloudessa tarvittavia tavaroita ja erittäinkin viinaa moni pyysi tuomaan. Siihen aikaan oli pomeranssiviinaa, joka oli pyöreissä kanistereissa, kanisterin alla oli tukijalat, päällä kantolienkki ja korkki. »Fennia viina oli herraskaisempaa ja se olikin, korjas, neljäskantises kahren litran pullos.» Paluumatka olikin jo helppo, koska pääsi hevoskyydissä, tai yksi tuli hevosella ja toiset junalla Saloon ja lopun matkaa jalkaisin. Jälkimmäistaluna tuolloisesta Helsingin matkasta Uutelan Alpe tuumi: »Siinä ihminen oikeen tree-naus, kun Helsingin käve.» Walstenin Oskarin mieli-

pide oli: »Jumalist, kun jalkapohjat särräs, kun kaks ja pual päivää oli astunut.»

Kova reisu oli karjan kuljetus Salon asemallekin. Yleensä lauma koottiin edellisenä päivänä ja ajettiin Kuusjoen Hämmäläisten Yli-Härin tarhaan ja yövyttiin talossa. Varhain aamulla lähdettiin liikkeelle, ajettiin lauma Saloon ja lastattiin vaunuihin. Vielä samana päivänä tultiin jalkaisin kotiin, päivämarssia kertyi noin 70 kilometriä. Saloon vietäessä oli tavallista, että Ranssi tuli polkupyörällä ja jatko matkaa eläinten mukana Helsinkiin.

Karjanajoon liittyi joskus huvittavakin piirteitä. Wahlstenin Oskari oli tehnyt jonkun koskelaisen vakuutusajän kanssa henkivakuutuksen Katajan yhtiöön ja maksanut kerran vuosimaksun. Toisen erän maksamisen aikoihin hän oli lukenut lehdistä, että Kataja-yhtiö kelkahtaakin nurin. Maksua perimään tulleele asiamiehelle hän ei suostunutkaan enää maksamaan ja heille tuli puolittainen tappelu. Oskarin oli selkäänsaannin pelossa lähdettävä pakoon. Vähän myöhemmin hän oli mukana karjalauman ajossa Saloon. Laumaan kuului Harjun ja Aijälän, vanhat ja pahat sonnit. Kuusjoen Kuttilassa tulee vastaan samainen vakuutusajä ja kuin ajajansa ajatukset lukien Harjun sonni lähtee julmasti huutaen äijän päälle. Mies jättää pyöränsä ja lähtee karkuun, sonni takapuolta paiskaten perässä. Turvaan äijä pääsi Tapanin saunaan, sonnin jäädessä vielä ulkopuolelle vahtimaan. Oskari ei suurempaa kiirettä pitänytkään sonnin pois hätistelemisessä.

Hintavertailun vuoksi tulkoon mainituksi, että Wahlstenin Oskarin reinginpalkka vuonna 1914 oli 300 markkaa. Isokokoisen, astuttamattoman mullin hinta oli 80—90 markkaa ja 13—14 vuotias ajopolka sai Helsingin matkasta 2—3 markkaa tai tyykipökyt. »Palkakses uuret pöksyt saanu polka olikin kotja tullesas vähä helvetin koppava.»

Karjakaupan rinnalla Ranssi hoiti myös meijeritoimintaa. Hänellä oli maidon kuorinta-asemia ainakin kotonaan, Kerkolan Nummilassa ja jossakin muualla kolmas. Asemilla maito separoitiin ja valmistettiin voita. Karjaporvarin ammatti lienee ollut melko hyvätuloista, jos oli raskasta jopa vaarallistakin. Ranssin omistuksessa oli Häntälän Ali-Naulan talo sekä Ihämäen Klippa, joka tosin oli naimakaupassa saatu. Näistä taloista hän kuitenkin luopui jo varhaisessa vaiheessa isän luovuttaessa Ali-Sonnin hänen hallintaansa.

Sonnin Ranssi oli myös todellinen pankkiiri, hän kuului Someron Säästöpankin hallintoelimiin pitkät ajat. Tämän lisäksi hän harjoitti yksityistä lainaus-toimintaa laajassa mitassa. Erisuuruisia velkakirjoja oli kertynyt kokonainen kenkälaatikollinen. Pellavanaru oli kiedottu laatikon ympärille ja sitä säilytettiin huolellisesti lukkojen takana raha-arkussa. Lainakorko oli 4—5 % ja lainasummat vaihtelivat 100:sta jopa 8000:een markkaan, joka siihen aikaan oli melkoisen talon hinta. Takaajia ei näissä lainoissa tarvittu, mutta jos lainat jäivät hoitamat-

ta, Ranssi jyräsi: »Isä on oikeen miäs, mut poika on koko pärkkele. »Kerkolalaisille lainansa maksajille hän voi sanoa: »Sää olet senttään oikeen miäs, mut kyl ne muuten on yksli pärkkeli.»

Näillä yksityisillä lainoilla Ranssi tosiasiallisesti hävisi, koska oli monia, jotka myöhäisemmässä vaiheessa väittivät maksaneensa velkansa kahdenkesken ja summa jäi saamatta. Ranssin kirjoitustaito riitti vain allekirjotukseen, joten velkakirjojen tekijänä oli kirjoitustaitoiset henkilöt, kuten Kerkolan koulumestari Enlund ja renkinä ollut Oskari Wahlsten sekä muutamia muitakin.

Kuten jo edellä mainitsin, karjaporvarin ammatti oli jopa vaarallistakin, mutta Ranssi oli perinyt isältään vankan ruumiinrakenteen sekä railakkaan, mitään pelkäämättömän luonteen. Ranssin isää sanottiinkin jalopeuraksi, mikä johtui miehen valtavasta koosta ja hirmuisesta voimasta. Taskuvaraskin yritti Helsingissä viedä Ranssin kukkaron, (parikymmentä senttiä pitkä laskokselle taitettava nuppikukkaro) mutta hän huomasi taskuaan kopeloitavan ja sanoi: »Meinaaks sä pärkkel mun kukkaroin viär?» Samassa raskas nyrkki putosi äijän leukaan. Äijän kömpiessä ylös, uusiutui täräys vielä pari kertaa. Poliisia ei tarvittu todistajaksi, vaan ukko sai mennä menojaan oppimaan ihmisten tapoja. Vaimon veljen häissä, Ihämäen Klipalla, kuokavieraana olevat kiertävät sällit alkoivat haastaa riitaa ja rettelöidä, »Sonni kun sai kaulausnuijan ja pienen aikaa huito, niin alko tilaa tulla ja kyl sällit lähti.»

Kapina-alkainen kaupanteko vaati erikoista ove-luutta ja kylmäverisyyttä, mutta nämä molemmat ominaisuudet Sonni omasi. Helsingistä, Valliolta hän toi Häntälän meijerin tilirahat ohi punaisten vartion. Rahat oli kääritty huolimattomasti tavalliseen käärepaperiin, jota nyyttiä hän kädessään viatto-mana kantoi. Vartiomiehen kysymykseen: Mitä paketti sisältää? Sonni vastasi: »Kärväspaperil.» Somerniemellä oli myös punaisten tievartio, josta Ranssi oli tietoinen. Hän jätti hevosensa jo ennen vartiota ja hiipi paikalle. Vartiomiehet olivat huolimattomia, pelaten läheisessä saunassa korttia. Sonni haki vahvan tukin ja oven ulkoapäin tönköten esti miesten ulospääsyn, haki hevosensa ja ajoi ohitse tuumaten: »Ahap pärkkel, siel pysytte.»

Taitava hän oli kotiaskareissaankin, ellei kotona ollut ketää ja hän vilpyi kauppamatkoillaan pidempään, hän laitto hevosen lieottamisenkin nerokkaasti. Sitoi liekanarun hevosen etujalkaan, narun toisessa päässä oli puutukki, näin hevonen voi vaihtaa itse ruokapaikkaa, eikä se silti päässyt karkaamaan. Vaikka luoja oli jättänyt Ranssin laulunlahjoista osattomaksi, rallatteli hän usein omaksi ilokseen reippaita viisuja, kuten seuraavaakin.

»Semmonen heila se pojalla on, että seittämän tekkee miäli.

Hännän pualta leviä ja keskipalkka piäni.

Pelasti kaikesta pahasta

Toivo Rekolainen

Eräs jo iäkkäänpuoleinen pariskunta asusteli — kuten niin moni muukin pariskunta — omassa pienpuoleisessa mökissään kaksistaan. Tässä perheessä vaimo oli entinen kansakoulunopettaja ja mies syntyi varakkaasta perheestä, ison kartanon poikana. Hän oli lahjakas, käynyt paljon koulua, suorittanut tutkimuksia ja erittäin värikkäällä ja aktiivilla toiminnallaan sijoittanut nimensä lähtemättömästi Suomen kansan historian lehdille. Iän lisääntyessä kävi tälle miehelle niin ikävästi, että hän menetti näkökykynsä täydellisesti.

On täysin selvää, että ihmiselle niin tärkeän aistin, kuin näön menetys aiheuttaa valtavan suuren muutoksen jokapäiväisen elämän kulkuun. Tulin henkilökohtaisesti tuntemaan tämän miehen vasta sen jälkeen, kun tuo elämän muutos oli hänen kohdallaan jo tapahtunut, enkä koskaan rohjennut siitä asiasta ryhtyä hänen kanssaan keskustelemaan.

Niin kauan kuin vaimo oli silnä kunnossa, että hän jaksoi hoitaa taloutta ja hoivailla miestäni meni elämä jollakin tavoin eteenpäin. Mies oli tietorikas ja tavattoman hyvämuistinen, seurasi ajan tapahtumia luetuttamalla lehtitietoja y.m. Hän käytti kirjoitusapulaista ja saneli artikkeleita eri lehtiin julkaistavaksi ja vieläpä erään kirjankin. Mutta sitten vaimo sairastui, joutui sairaalahoitoon ja vähän myöhemmin siirtyi manan majoilille.

Mies oli nyt täysin orpo. Elämä ikuisessa pimeydessä yksinään, ilman vakituista puhekaveria, ei varmaankaan ole kadehdittavaa. Seurana oli vain sängyn vieressä olevalla pöydällä selsova vekkari-kello, joka mittasi ajan kulua yksitoikkoisesti rak-sutellen. Kellosta oli poistettu taulua peittävä lasi, jotta näköä vailla ollut sormiensä avulla selvitti itselleen ajankulun.

Naapurista löytyi kuitenkin kuin pelastavana enkelinä hyväsydäminen rouva — hänkin entinen kansakoulunopettaja — joka vielä oman kotinsa hoito-tehtävien lisäksi ryhtyi auttamaan ja hoivaamaan tätä orvoksi jäänyttä miespoloista.

Miehen asunnossa ei ollut minkäänlaisia nykyajan mukavuuksia ja erään sellaisen korvikkeeksi oli keksitty laite, jonka avulla vanhus pystyi itse selviytymään erästä pienestä, joskin tärkeästä osasta elämän moninaisista huolista. Tämä apuväline oli asuinrakennuksen ja piha-alueen vastakkaisella puolella sijaitsevan ulkorakennuksen välille pingoi-

tettu ja sopivalle korkeudelle sijoitettu rautalanka.

Kun sitten mies tunsi sisäistä tarvetta pistäytyä pihan perällä sijaitsevassa hätäkärsivien laitoksessa, etsi hän käteensä aina tiettyssä paikassa ja käden ulottuvilla olevan matkasauvansa. Kepin avulla hän tutuksi käynyttä reittiä pitkin kopotteli itsensä rakennuksen ulko-ovelle. Sauvansa avulla hän etsi oven yläpuolelle kiinnitetyn rautalangan, jonka päälle hän sijoitti sauvan yläpäässä olevan mutkan ja sitten ote alas riippuvasta sauvan alapäästä ja niin turvallinen matka yli kotipihan voi alkaa.

Näin oli tämä mies sitten lukemattomat kerrat sauva ja rautalanka turvanaan kulkenut tuon matkan edestakaisin, mutta sitten erään kerran tapahtui matkalla sellaista, joka antoi aiheen tämän tarinan kertomiselle.

Miehelle sattui tulemaan matkallelähden tarve keskellä yösydäntä, mikä ei sinänsä vatsan reistaillessa ole mitään harvinaista ja pimeä yösydänhän se oli sokealle miehelle keskellä kirkasta päivääkin, mutta päivällä oli sentään vahingon sattua pa-remmiin apu saatavissa.

Oli talviaika. Poikki kaltevan pihan johtava polku oli lukas. Matkaanlähtö onnistui normaalisti, vaikka se tapahtuikin kiireellisesti. Mutta sitten tal-paleen puolivälissä jalat luiskahtivatkin alta pois ja mies lensi selällensä maahan. Käsi irtosi kepitä, jonka matkaa ohjannut rautalanka oli jännittyessään ehkä singonnut ties minne asti.

Silnä miesparka avuton ja useamman hädän kourissa vaikeroi tuskissansa toivoen vielä jotakin ihmettä pelastajakseen. Mutta niin toivottomalta tuntui, kun tiesi, että kaikki naapuritkin nukkuivat lämpimissä vuoteissaan peitteittensä alla, eivätkä avunhuudotkaan kantautuisi hädän korviensa kuulville. Yksinäinen yökulkijakin oli harvinaisuus tällaisessa pienessä ja hiljaisessa maalaiskylässä, ei sellaisenkaan voinut toivoaan liittää. Pelko lamautti mielen, sillä aamun valkenemisen ja sen mukanaan mahdollisesti tuoman avun odottaminen jäisellä pihalla maaten tiesi varmaa ja lopullista eroa tästä maailmasta.

Valkeuksissa vaikeroiden tuli Jumalakin mieleen, vaikka ei hän sellaisen olemassaoloon uskonutkaan, niin hädissään hän kuitenkin kutsui Jumalakin avukseen.

Romaanin KETUNKIVI kirjailija sanoo olevan rakkauden tunnustus Härjanojan kylälle. Härjanoja on lintukoto, jossa eletään pientä, hiljaista elämää. Kylässä arki oli suloinen. Ilmeistä on, että kyläkuvaukset tuntuivat muista ihmisistä uskottomilta. Hämäläisen viedessä Ketunkiveä kustantajalle sanoi Yrjö Jäntti, kustantajan edustaja, hänelle: »Sellaista kylää ei ole olemassa.»

Missään tapauksessa Hämäläinen ei suhtaudu ihannoivasti — pelkästään — kyläläisiin. Kuten aikaisemmin on mainittu, hän korostaa voimakkaasti kansan kielen vaikutusta itseensä, mutta muuten hän kertoo seikkoja, jotka eivät ole pelkästään imartelevia. Koko Härjanoja on hänen mielestään 50 vuotta ajastaan jäljessä. Sinne ei kulje linja-autoa. Kyläläiset eivät käytä lukutaitoa (mikä useimmilla kylläkin oli), sanomalehti tilattiin sitä varten, että saatiin paperia. Kirjoitetun tekstin tilalla oli kylläkin suullinen tarinaperinne.

Erityisen kiinnostunut Hämäläinen oli ns. kylähulluista. Tällaisina hänen mielestään pidettiin mm. naimattomia vanhoja poikia ja tyttöjä. Kylän suhtautuminen heihin oli hiukan leikkisä, heitä pidettiin silmällä, tarkkailtiin tiukasti esim. heidän marjamatkojaan yms. Tosin toisaalta kyläläiset osoittivat arvostavansa tällaista koskemattomuutta ja puhtautta. Toisentyypiset ihmiset tuomittiin erittäin ankarasti — esimerkkinä Hämäläinen mainitsee Pelto-Mantan, jolla oli useita aviottomia lapsia. Kuitenkin hän välttää, että juuri eroottiset patoutumat vaikuttivat kylässä syvästi. Näitä patoutumia ja niiden aiheuttamia tekoja kirjailija todella myös käytti aiheinaan.

Oikeastaan on hyvin ymmärrettävää, että ihmiset arvostelivat tällaisten aiheiden käsittelyä — ta-

pahtuuhan niin edelleenkin — mutta näyttää siltä, että härjanojalaiset olivat sangen arkoja itsensä suhteen. Puhelinkeskustelussa Hämäläinen kertoi, että kylän ihmiset olivat näkevinään itsensä kirjoissa, vaikka vain kenties muutamia piirteitä heistä on kuvattu. Näin kävi juuri edellä mainitun Ketunkiven kohdalla. Kustantaja Jäntti oli sitä mieltä, että tällaista kylää ei olekaan, mutta palkallinen lukija, Tamminiemen tytär, sanoi, että »tässähän on koko kylä». Nähtävästi kovin monet härjanojalaiset eivät ole Hämäläisen kirjoja edes lukeneet, mutta tiedot — kuten tunnettua — kulkevat silti herkästi.

Puhelinkeskustelussa tiedustelin Hämäläiseltä, oliko härjanojalaisten suhtautuminen häneen henkilökohtaista vihamielisyyttä. Tähän kirjailija vastasi aivan ehdottomasti EI. Kirjailijan ammattia ei vain arvostettu, se ei ollut kunniallinen työ. Lisäksi kirjailija käyttäytyi omituisesti ja — kuten kyläläiset asian käsittivät — halvensi heitä ulkomaailman silmissä. Vain muutamia ystäviä Hämäläiselle jäi, näistä hän erityisesti mainitsee rovasti ja rovestin-na Sorsavirran. Kuitenkaan hän ei ole katkera kyläänsä kohtaan. »Heidän olisi ollut niissä oloissa mahdotonta ymmärtää.» Ja hän lisää: »Olihan niinkin suuri kirjailija kuin Sillanpää erittäin vihattu kotiseudullaan».

x x x

Tiedot perustuvat Helvi Hämäläisestä tehtyyn haastatteluun, jota säilytetään Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden laitoksella, sekä muutamaa puhelinkeskusteluun, joita olen käynyt kirjailijan kanssa.

Somerniemen luonnonkauneutta syysruskan aikaan. Valok. Osmo Rekolainen.

Krinuliini helmat ja renkas korvat on jo ennen riitulta. Enkä mä friiaa renkaskorvii, ennen mä friiaan muita.»

Kiihkeimpänä kauppa-aikana ei Ranssia paljon maahommat kiinnostaneet, tosin hän voi kaurapellollekin mennä ja hosuikin viikatteensa kanssa lujasti, mutta jo puolen tunnin päästä nokka alkoi tuihista ja äijä lähti kohti Kimalaa. »Parin päivän päästä Kimalast tuatiinkin mulle niin pirustas.»

Vähitellen, Ranssin iän kohotessa ja liha-alan saadessa enemmän teollistuneita muotoja sekä kuljetusten siirtyessä autokantaan, päättyi Sonnin Ranssin karjaporvarin ura 1920-luvun lopulla.

Hän jatkoi vielä muutamia vuosia rauhallisemman maanviljelysammattin harjoittamista. Jouduttuaan vaikean tapaturman uhriksi puimakoneen ruhjottua hänen kätensä, alkoi talonkin pito tuottaa vaikeuksia ja niinpä 17/8 1937 hän möi talonsa ja siirtyi viettämään vaarin päiviä. Ranssin vaarin-

päivien vietto oli hiljaista. Mielellään hän ystäviensä kanssa muisteli entisiä kauppamatkojaan, kallistipa joskus lasinkin muistinsa virkistämiseksi. Ajankuluna oli myös asuntoon pyrkivien hiirien ja rottien pyydystäminen. Saaliin hän vei naapurin kollille, joka olikin tottunut makupaloihin niin, että se kovasti naukuen riensi pitkälle vaaria vastaan.

Viimeiset vuotensa vaari vietti sairaalassa, alka ja paikka olivat hänen elämässään menettäneet merkityksensä. Sonnin Ranssin pitkä ja monivivahteinen elämänliekki sammui Somerolla 10/11 1951.

Kirjoituksessa olevat tiedot perustuvat pääasiassa Oskari Artturi Wahlstenin (s. 13/10 1896 Somerolla) antamaan pitkään haastatteluun. Lisäksi olen haastatellut Kaarlo Feerdinand Sallista, Vietti Lampoa sekä Anna ja Saara Tuorilaa Somerolta.

★★★

Joensuun kasvukeskukset *Kyllikki Kujanpää*

Liikekeskuksen alkaessa hahmoittua pitäjään, se usein kasvaa kirkon ympärille. Somerolla on etenkin käsityöläisten asutusta ollut runsaasti kirkon seutuvilla, mutta varsinainen liike-elämä keskittyi viime vuosisadan lopulla Lammin vanhan sillan tuntumaan. Siinä olivat Järnströmin ja Svenssonin kaupat, meijeri, joen vastakkaisella rannalla Salosen nahkuriverstas ja Laurenin värjäämö. Kaupoista kylälle päin oli posti nykyisessä Tyynelän talossa, sitä vastapäätä Säästöpankki. Täällä päässä kylää olivat myöhemmin myös mylly ja saha.

1920-luvun alkupuolella alkoi muodostua toinen liikekeskus kylän toiseen päähän. Ensin valmistui Ruunalan risteykseen meijeri ja vähää myöhemmin Someron Osuukauppa.

Vähitellen nämä kaksi liikekeskusta kasvoivat yhteen ja näin voidaan katsoa nykyisen keskustan syntyneen tämän vuosisadan myötä.

Tämän vuoden kevätpuolella purettiin aikanaan Someron komeimmaksi mainittu kauppatalo, Lammin sillan kupeessa ollut vanha Matkaevään talo. Tämä talo oli melkein tasan sadan vuoden ajan kauppapalkkana. Ensin siinä oli Järnströmin puoti, sitten Maleniuksen kauppa, sen jälkeen Someron

Maanviljelijäinkauppa. Talo vaihtoi usein omistajaa, mutta kaupanteko eri muodoissa jatkui.

JÄRNSTRÖMIN PUODISTA MATKUSTAJAKOTI LÄNSI-HÄMEESEEN

Purettu Matkaevään kiinteistö Lammin sillan pielessä oli lähes sata vuotta kauppapaikkana. Talon rakennutti Turusta Somerolle muuttanut värjäreimestari Jaakob Fredrik Järnström v. 1870 alussa. Värjäriinliikkeen hän perusti Somerolle 1867. Järnström harjoitti talossa ensin värjäriinliikettä. Vuonna 1896 perusti hänen poikansa Paul samaan taloon kauppapuodin, josta vähitellen tuli Someron huomattavin liike.

Someron Kirkonmäellä syntynyt, Turussa asuva rouva Elsa Järvinen asui vuosisadan ensimmäisellä kymmenellä usein Järnströmin puodissa. Silloin kauppahuone oli täynnä tavaraa. Katossa suurissa koukuissa riippuivat sovussa saappaat, hevosvaljaat, sokeritopat ja muu kappaletavara. Pitkän varren päässä olevalla kaksihaaraisella kepillä niitä nostettiin tarvittaessa alas. Nurkassa oli silakka-tynnäri, pitkin lattiaa jauho- ja sokerisäkit, tiskillä valtava kimpale amerikan silavaa, josta ostajalle leikattiin halutun kokoinen pala. Kauppa oli talvella

Fredrik Järnströmin kauppa, rakennettu n. 1870. Kuvan lahjoitti Rosa Järnström valokuvakilpailuun v. 1956.

kylmä. Rouva Järvinen muistaa, kuinka kauppiaan isä Jaakob Järnström, vanha viiksekäs pujopartainen herra, istui turkki päällään ja karvalakki päässään kaupassa juttelemassa aslakkaiden kanssa. Hän taisi pitää lapsista koska Elsa-tyttö usein sai karamellitruutin kaupanpäällisiksi.

Kauppias Paul Järnström myi kaupan August Maleniukselle, joka harjoitti kauppaliikettä muutama vuoden. Kansalaissodan levottomina aikoina joutui Maleniuksen kauppa ryöstön ja hävityksen kohteeksi ja pian tämän jälkeen Malenius myi kaupan vasta perustetulle Someron Maanviljelijäin Kauppa nimiselle yhtiölle. Maanviljelijäin Kauppa oli talossa kaksitoista vuotta ja sen jälkeen vaihtivatkin kauppiaat melko usein, oli JA. Henriksson, J. Gylden, Lauri Knuuttila, Kalle Säilppä, viimeksi talossa oli Matkaevään kauppalike. Lauri Knuuttilan aikana perustettiin taloon matkustajakoti, jona se olikin loppuun saakka. Sodan jälkeen istuttiin talon yläkerran suuressa huoneessa käräjiä parisenkymmentä vuotta. Huoneistoa käytettiin myös erilaisten juhlien järjestämiseen.

Monivaiheisen kauppatalon purkutyön suoritti Pentti Virtanen Kultelasta. Näin poistui kyläkuvas- ta yksi aikansa komeimmista ja monivaiheisimista kauppataloista.

SVENSSONIN KAUPPA

Svenssonin kauppa oli talon joen puoleisen päädyn kahdessa huoneessa. Sitä hoiteli tarmokas emäntä Maria Svensson, isännän huolena oli talon maanviljelys. Tomeran ja aikaansaavan mamma Svenssonin hallinnassa oli myös suuri perhe, talous- ja karjapuoli. Palvelijoita oli apuna neljä. Myyntityön hoitell pääasiassa mamma, hän ei uskonut toisia kaupantekoon kuin poikkeustapauksissa. Kun mamma vanheni ja lapsetkin lähtivät kotoa, supistettiin kaupantekoa, viime vuosina se oli villanvaihtoa Oravaisten tehtaassa.

MEIJERI

Tilanomistaja August Haggren perusti Joensuuhun höyrymeijerin v. 1892. Keväällä 1907 osti Someron Osuusmeijeri Haggrenilta Joensuun kuorima- aseman koneistoineen. Päämeijeri oli Sillanpään kylässä. Joensuussa oli koneenkäyttäjänä Nikolai

Svenssonin vanhat aitat ovat 1780-luvulta.

Suominen ja meijerikkönä rouva Suominen. »Plutanaa» jakamassa olivat Eemelin tyttäret Anni ja Manta. Joensuun kuorima-asemalle tuli ajoittain maitoa enemmän kuin päämeijeriin. Tässä Lamm- in sillan pielessä olleessa vanhassa puurakennuk- sessa kuorima-asema toimi 18 vuotta. Kun raken- nusta ei enää katsottu voitavan korjata rakennettiin uusi meijeri Ruunalan talosta ostetulle tontille. Se pantiin käyntiin marraskuun 20. päivänä 1924. Lam- min sillan pielessä on vieläkin meijerin vanha vesi- pumppu, joka oli tämän kyläpuoliskon yhteinen ve- denottoaika. Vesi oli hyvänmakuista, eikä kaivo kuivunut poutaisimpinakaan kesinä.

NAHKURINVERSTAS JA VÄRJÄÄMÖ

Salosen nahkuriverstas sijaitsi vastapäätä mei- jeriä toisella puolella jokea, näitä rakennuksia on joku vielä jäljellä. Salosella oli myös maatila. Ker- rotaan, että kun nahkurimestari Salonen v. 1913

Meijerin vanha pumppukaivo.

Helmi Hämäläinen poikansa kanssa 1954 Somerniemellä, kesäpaikkakunnallaan, jonka luonto on jättänyt jälkensä hänen teostensa maisemiin.

HÄRJÄNOJAN KYLÄSSÄ. Kylässä oli kuollut isän- tä, Uron vanha isäntä. Kirjailija oli mukana hauta- jaisissa ja hän palasi sieltä metsän läpi kuutamoyö- nä yhdessä serkkunsa kanssa. Koko matkan ajan Kreanterska teki taikoja ja he vaeltelivat kuuta- mossa.

Hämäläinen kertoo sekä sukulaistensa että kir- jailijatovereidensa ihmetelleen, miksi hän vilhtyi niin hyvin kansanihmisten parissa, mitä hän heissä näki. On ilmeistä, että kirjailija oli varsin ihastunut härjänojalaisiin, eniten hän sanoo saaneensa heidän kielestään, siellä syntyi uusia sanoja. Samoin koko elämäntapa oli Hämäläiselle uutta: Härjänojalla kaikki uskomukset ja kummitukset olivat tulleet tu- tuiksi. Erityisen ihastunut Hämäläinen oli Härjän- ojan luontoon. Pitkästi ja pikkutarkasti hän kuval- lee alueen eläinmaailmaa: kertoo hirvistä (joita ei kyllä sano nähneensä), peuroista, oravista, jänik- sistä, joiden jälkiä hän metsässä seuraili. Koko maaston Hämäläinen sanoo olevan kumpuilevaa, se tuo mieleen raskaana olevan naisen tai nuoren äi- din. Lopulta kirjailija myöntää, että hän ei ehkä

sentään näe Härjänojan luontoa alvan realistisesti.

Ne teokset, jotka selvästi liittyvät Somernie- meen, ovat KYLÄ PALAA (-38), KYLÄ VAELTAA (-44), KETUNKIVI (-48), TUHOPOLTTAJA (-49), ja koko lyriikka, runotuotanto alkaen jo vuodelta 1939. Kylä palaa-teoksessa on selvä todellisuuspoh- ja, Jakkulan kylähän paloi 1935. Tiedon tapahtu- masta toi Sandra-täti syksyllä käydessään Helsin- gissä. Hämäläinen sanoo heti oivaltaneensa aiheen soveltuvuuden kirjaksi. Kaikki kirjan henkilöt ovat ajan todellisia henkilöitä, mutta tapahtumia ei kui- tenkaan ole kuvattu niin kuin ne todellisuudessa oli- vat. Kirjailija sanoo saaneensa näistä henkilöistä vain virikkeitä, niinpä hän mm. tekee tädistään päähenkilön, mutta muokkaa mielikuvituksessaan hänestä nuoren naisen. Lisäksi hän tuo kylän pa- loon mukaan itsensä, vaikka hän todellisuudessa palon sattuessa oli Helsingissä. Hän itse sanoo tah- toneensa tässä kuvata kirjailijan — itsensä — tuka- laa asemaa: kylä hylkää hänet, sivistyneistö on jo hylännyt. (Samaan aikaan oli tekeillä kirja Säädyl- linen murhenäytelmä, joka kuohutti aihevalikoin- nillaan ajan kirjallisia piirejä).

vuonna 1894. Myöskin ulkomaille Zachariassen toimitti urkuja, mm. Venäjälle. Hänestä kertoo tarkemmin Uudenkaupungin historia.

Urkujen tultua Someronkin kirkkoon, piti niille saada tarkistus sekä soittaja. Tarkistuksen suoritti todennäköisesti musiikkitirehtööri Pahlman Turusta. Tällöin oli Somerolla lukkarina Adolf Foenander, joka ei ollut urkujensoittotaitoinen. Hänen rinnalleen tuli urkuriksi Turun Lukkari- ja Urkunistin koulusta »ulosoppinut» Matts Finni, joka myös esitti hyväksyttävän takauksen siltä, että hän ei tee »turmiota» uruille ja osaa hoitaa niitä.

Foenanderin kuoltua tuli kysymykseen tehtävien yhdistäminen, eli lukkari-urkurin viran perustaminen. Tämä tapahtui vuonna 1890. Tehtävään tuli valituksi A.L. Salminen, joka oli kiitettävien todistuksien valmistunut Turun lukkari-urkurikoulusta ja toiminut Turussa virassakin. Salmisen kuoleman jälkeen

1933 tuli virka jälleen täytettäväksi. Vakinaiseksi viranhoitajaksi valittiin 1936 Emil Herman Kantola. Nämä kaksi miestä ovat Someron pitkäaikaisimmat urkurit, jotka ovat vuosikymmeniä hoitaneet uutterasti ja taidolla tätä tehtävää. Kantola jäi täysin palvelleena eläkkeelle 1970.

Vuoteen 1948 saakka oli urkurilla myöskin apunaan urkujen polkija. Juho Fonsell palveli tehtävässä yli 20 vuotta sähkömoottorin asennukseen saakka.

Kirkon korjauksien yhteydessä on myös urkuihin tehty pieniä muutoksia mm. vuonna 1964. Toivottavasti urut tullaan entistämään alkuperäiseen asuunsa ehkäpä jo 100-vuotispäiväksi 1980, jolloin myös rinnalle astuisi uusi, tämän päivän tarpeet täyttävä soitin ja urkuvanhus saisi sen arvoaseman, mikä sille maassamme kuuluu.

Helvi Hämäläisen suhde Somerniemeen ja sen asukkaisiin

Kaija Parko

Helmi Hämäläisen läpimurtoteos Katuojan vettä ilmestyi vuonna 1935. Kirjailija ansaitsi vielä tällöin konttoristina Helsingissä. Tämän kirjan jälkeen hän kuitenkin ryhtyi vapaaksi kirjailijaksi ja siirtyi kesällä -35 asumaan Pusulaan, Arimaan taloon, josta vuokrasi itselleen asumattoman saunarakennuksen. Muutto näille seuduille tapahtui ilmeisesti siksi, että Hämäläisen äidinpuoleisia sukulaisia asui Somernimellä, Härjänojan kylässä, ja lisäksi taloudellinen ahdinko pakotti muuttamaan maalle, jossa eläminen tuli halvaksi (400 mk/kk).

Arimaa ja sen patruuna olivat vaikuttaneet jo alemminkin kirjailijan suvun kohtaloihin. Helvi Hämäläisellä oli tunti, Sandra, joka ei jostakin syystä koskaan oppinut lukemaan eikä näin ollen suorittanut rippikoulusta. Tämä seikka taas esti kirkollisen avioitumisen. Huolimatta tästä muodollisesta esteestä Sandra-täti eleli miehen kanssa, jopa synnytti tälle kolme lasta. Lopulta Arimaan patruuna hermostui tilanteeseen, nappasi sekä ukon että akan rekeen ja kyyditti pappilaan ja siellä arvovallallaan pakotti papin vihkimään pariskunnan. Tämän Sandra-tädin värikkäät kertomukset kiehtoivat kirjailija Hämäläistä suuresti, juuri häneltä peräisin olivat

tiedot esim. Jakkulan kylän palosta, samoin tiedot kylän ihmisten rakkausjutuista. Hämäläinen mainitsee eräässä haastattelussa, että Sandra-täti kerroili erittäin avoimesti sekä omista että muiden eroottisista kokemuksista.

Vuodesta 1939 lähtien Hämäläinen oleili joka kesä Härjänojan aialla 60-luvulle asti. Turvapaikaksi muodostui Hämäläisen serkun Lempi Kreanderin mökki, jossa oli ylimääräinen kamari kirjailijaa varten. Hämäläinen kertoo Kreanterskan olleen hänen »kretonkipukuinen runottarensa». Tämä runotar oli naimisissa somerniemeläisen metsätyömiehen kanssa. Hän oli hauska, rivosuinen eukko, joka teki talkoja, usko kummituksiin ja oli — kuten Hämäläinen sanoo — todellinen noita-akka. Ja kuitenkin kirjailija väittää Kreanterskan olleen täysin tietoinen merkityksestään runottarena. Tätä kuvaa esim. kertomus runon HEINÄKUUN HEVONEN synnystä: Eräänä aamuna Kreanterska oli tullut tupaan kylältä ja sanonut, että kylään oli ilmestynyt sininen hevonen. Siniseksi hevonen oli tullut kiertäen kiertäen mustikoissa. Samoin Kreanterskan kanssa »yhteistyössä» on syntynyt yksi Hämäläisen mielenrunoista JUOPUNUT KUUTAMO TALVELLA

Joensuun postitoimisto n v. 1910. Kuvan lähetti valokuvakilpailuun 1956 Asko Kavekari.

sairastui, hänet vietiin Helsinkiin sairaalaan hoidettavaksi. Kuljetusta varten oli tilattu auto. Kun huhu asiasta levisi, kerääntyi Salosen pihalle koko kylän väki ihmettä katsomaan, auto oli vielä silloin suuri harvinaisuus maaseudulla.

Salosen nahkuriverstaan osti Someron Nahka Oy, joka harjoitti liikettä kolmikymmenluvulle asti.

Laurenin värjäämö oli samassa rakennusrykelmässä. Tulipalo tuhosi Laurenin talon vuosisadan vaihteen aikoihin, liike loppui ja Lauren muutti pois Somerolta.

POSTI

Someron ensimmäinen postitoimisto avattiin huhtikuussa 1878 Jaatilan Mäkillän talon kulmakamariin. Postinhoitajana oli Alma Kempe, joka kymmenen vuotta myöhemmin osti vastapäätä Somerhovia olevan Tyynelän talon, jonne posti siirtyi. Täältä posti muutti kolmekymmenluvun alussa Peltomäen taloon, kunnan virastotalon valmistuttua posti sai nykyiset tilansa.

Postin ollessa Tyynelän talossa se oli auki postinjakelua varten puolen tunnin verran illalla, kun hevosella kuljetettava posti Jokioisista ehti perille. Postin tulo ei ollut aivan säännöllistä, riippui ilmastista ja kelistä kuinka perille pääsi. Monesti oli suuri väkijoukko odottelemassa postin tuloa ja aina vähän meluakin syntyi. Joskus »Tante Alma» hermostui ja lähetti postineidin rauhoittamaan odottajia. Kun postia sitten alettiin jakaa, avattiin postikonttorin ovesta ollut luukku, jonka eteen kaikki ryynnistivät. Pieni eteinen oli hetken aikaa täpötäynnä, mutta planhan kaikki selvisi. Posti tuli silloin hyvin vähän.

SÄÄSTÖPANKKI

Myöskin Someron Säästöpankki muutti Lammin sillan seutuville syntyneeseen liikekeskukseen. Pankki aloitti patruuna Löfgrenin omistamassa Kii-ruun talosta vuokratessa huoneessa, ensimmäinen pankkipäivä oli 25.10. 1880. Kolme vuotta myöhem-

min muutettiin pankin toimisto kirkon koululle, luokkahuoneiden välillä olleeseen ns. kunnanhuoneeseen. Vuoden 1916 alussa Säästöpankki muutti ensimmäiseen omaan toimitaloonsa Säästöpankki oli vuodesta 1910 pidetty auki kahdesti kuukaudessa, vuodesta 1915 joka arkimaanantai ja vuoden 1924 alusta pankki oli avoinna joka arkipäivä. Pankin ensimmäinen kasööri oli neiti Ida Bergroth, jonka pal-kaksi määrättiin »puolet pankin tasavoitosta.»

PIENYRITTÄJIÄ

Suuremman liike-elämän vanavedessä on aina myös pienyrittäjiä. Näitä edustivat sen ajan yhteiskunnassa Lammin sillan seutuvilla Korppu-Miina, Lammin Maija ja Eskola. He olivat vanhemmanpuoleisia yksinäisiä ihmisiä, joiden turvana ei silloin vielä ollut kansaneläkettä.

Korppu-Miina oli pitkänpuoleinen luseva naisihminen, joka harjoitti kuten nimikin kertoo, pullakauppaa. Pitkä musta hame maata vilstäen, kori käsivarrella hän kävi Hemmin leipomosta hake-massa pullat ja korput, joita sitten myi tarvitseville. Korppu-Miinan pieni harmaa mökki sijaitsi nykyisen Someron Radion liiketalon vieressä. Mökissä oli vain yksi pieni ikkuna, joten sisällä oli aina hämärää. Mökin katon rajassa oli pitkä frilli värillisiä Venäjän keisari-perhettä esittäviä kuvia. Miina ei erikoisemmin pitänyt lapsista, joskus sentään korpuja hakiessa pääsi katsomaan kuvia.

Lammin Maijan tupa taas oli isokokoinen, siisti ja valoisa. Hänen 2-huonoinen mökkinsä oli Lammin teiden risteyksessä Koliviston alapuolella. Hän ei varsinaisesti harjoittanut mitään liiketoimintaa, mutta sivukylästä kirkkoon tulijat saivat hänen luonaan »yökortteerin». Koska kirkkoon tulitiin jalkaisin, piti sivukulmilla lähteä matkaan jo lauantaina. Kirkon-mäellä oli useita asumuksia, joilla oli vakituiset »kortteerivieraat». Heiltä ei maksua peritty, mutta jotain tuomisia aina herui. Lammin Maijalla oli

syksyisin ja keväisin rippikoululaisia »kortteeria», heiltä perittiin pieni maksu. Maija oli hyvin puhe-
lias. Kun häntä joskus kiusoiteltiin naimattomuus-
desta, hän sanoi, että jokaisella on sulhanen (tai
morsian), mutta toisten on pienenä kuollut. Myös-
kään elämän pieniä nautintoja ei Maija kieltänyt.
»Ei Luojakaa vihainen ole, jos yhden kupin tekee»,
oli yksi Maijan elämänvilsaus.

Eskola taas oli koko pitäjän tuntema persoona.
Hän oli kiertävä kirjakauppias. Hän asui Lammin
Maijan vuokralaisena ja kuiskailtiinpa vähän muu-
takin. Eskola oli kotoisin Hauholta, Eskolan rusthol-
lin poika. Nuorena hän oli käynyt koulujakin, oli
ylioppilas, mutta sitten oli jokin vinksautanut. Hän
oli pitkä mies ja kulki aina keppiä heilutellen niin
kuin herrat. Tukka oli siististi leikattu, harmaa ja

pitkä, ei kuitenkaan niin pitkä kuin nykyajan nuoril-
la miehillä. Kesäisin hän kulki pitkä valkoinen,
vyöllä sidottu takki päällään. Hän oli alunperin tul-
lut nahkurin kisälliksi Saloselle, mutta lopetti työt
ja rupesi kirjakauppiaksi. Hän myös piti puheita
ja lausui runoja, puhui monasti enemmän kuin ku-
kaan viitsi kuunnella.

VAIN JOKIN VANHA RAKENNUS JÄLJELLÄ KUKOISTAVASTA LIIKEKESKUKSESTA

Uusi aika on kasvattanut Somerolle laajan kes-
kustan, jonka palvelukset ovat monipuolistuneet ja
vastaavat kauppalan palveluja. Lamminsillan seu-
dun entisestä liikekeskuksesta on jäljellä vain
Svenssonin rakennukset, Tyynelän talo ja meljerin
nyt jo ehtynyt pumppukaivo vanhojen poppellen
katveessa.

Korvatunturilla *Lahja Aukio*

— Hoh hoijaa! Kylläpä minua väsyttää. Ei van-
huus tule yksinään, pitänee pikapuoliin ruveta eläk-
keelle, huokasi Tonttuvanhus ja työnsi puolivalmiit
leikkihevoset liukuhihnalle, joka kuljetti ne viimeis-
teliätontulle.

— Paljonko sinulla sitä ikää jo on? kysyi Tonttu-
vanhuksen vierellä työskennellyt Tonttupoika.

— Täytin kesällä 210 vuotta.

— Eihän tuo ole meille tontuille ikä eikä mikään!
Muistat varmaan itsekin, että eräs tonttu vletti hil-
jattain Naapurivuorella 400-vuotissynttäreitä. Oli
kuulemma oikein railakkaat juhlat: Päivänsankari
tanssi piirileikkiä koko yön, aamuun asti, naureskeli
Tonttupoika.

— Kyllä, kyllä, olinhan siellä minäkin! Ja olen
toki tuntenut vanhempiakin tonttuja, jotka olivat
reippaita kuin nuorukaiset.

Mutta ennen oli tontunkin elämä niin toisenlais-
ta: ei mitään stressejä.

— Mitä vielä, tokaisi Tonttupoika. Kehnommat
olosuhteet teillä ennen vanhaan on ollut. Työpäivät
olivat pitkiä ja Korvatunturilta oli lähdeittävä aikai-
sin syksyllä, kun on niin pitkä matka. Mutta nyt kul-
jetaan helikopterilla, matka käy äkkiä ja mukavas-
ti.

— Siinähan se tuli sanottua, Tonttupoikaseni, sa-
noi vanhus, joka juuri edellisenä päivänä oli tehnyt
helikopterimatkan etelään. Minä ainakin tulen silnä

vekottimessa kovin uneliaaksi ja väsyneeksi, niin-
kuin huomaat, hoh, hoijaa. Siellä lämpimässä ja
moottorin surinassa tulee uni väkisinkin silmään,
kun ei ole mitään tekemistä: ei pimeässä näe edes
maiseimia, kun on tuo kaamosaikakin.

Tonttuvanhus innostui kertomaan nuorukaiselle,
kuinka ennen vanhaan heti syksyn tultua, alettiin
suunnitella poromatkoja etelään päin. Käytiin otta-
massa selvää lasten lahjatoiveista ja siinä samalla
hjäman tiedusteltiin: olivatko lapset olleet kilttejä.

Korvatunturin, kesän aikana levänneet porot,
valjastettiin pulkkien eteen ja tontut saivat punaiset
lämpimät takit ja uudet punaiset tonttulakit. Ja sit-
ten lähdettiin! Ne olivat ihania aikoja!

— Kuinka te oikein ehditte poroillanne suorittaa
nuo pitkät taipaleet. Eihän poro jaksa syvässä lu-
messa mitään huippunopeuksia juosta, ihmetteli
Tonttupoika.

— Levänneet ja vahvat poromme juoksivat ket-
terästi mäkien ja tuntureiden yli. Revontulet räis-
kyivät ja kun sattui olemaan kuutamo, juoksi kuu
tummansinisellä talvaalla kanssamme samaa
vauhtia, innostui vanhus muistelemaan.

— Höpö, höpö. En minä usko sinua. Olet tulemas-
sa vanhuuden höperöksi, mutisi Tonttupoika epä-
luuloisesti. Eihän kuu juokse!

— Enhän minäkään uskoisi, ellen olisi itse näh-
nyt ja kokenut, sanoi vanhus. Entäs sitten lumihii-

Polkimet ovat yhä käyttökunnossa, vaikka niitä ei ole tar-
vittu vuoden 1948 jälkeen. Valok. Otto Aukio.

Urkupillirivistöjä urkujen sisällä. Valok. Otto Aukio.

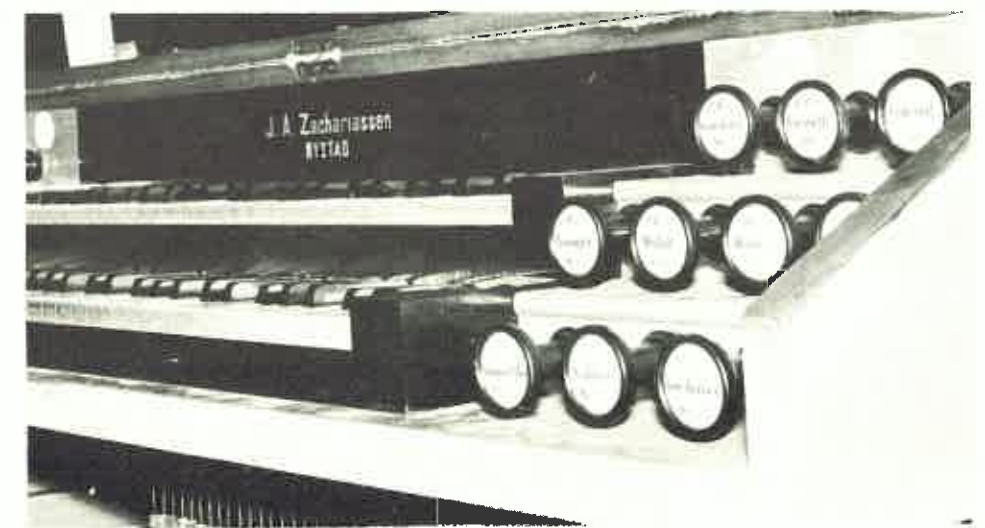
Soitin valmistuikin jo hyvissä ajoin ennen mai-
nittua jankohtaa. Jostakin syystä uruissa oli val-
mistuttuaan yksi äänikerta enemmän kuin tilauk-
sessa oli suunniteltu. Olikohan niin, että rahasum-
ma, joka saatilin kokoon, oli niin suuri, että urkujen
rakentaja katsoi hyväksi lisätä vielä yhden ääniker-
ran tilaajien tietämättä.

Summa, joka jouduttiin keräämään arpajaisilla
ym. oli noin 15 000 mk. Miten tämä raha koottiin käy
tarkasti selville edellämäinitusta kirjasta.

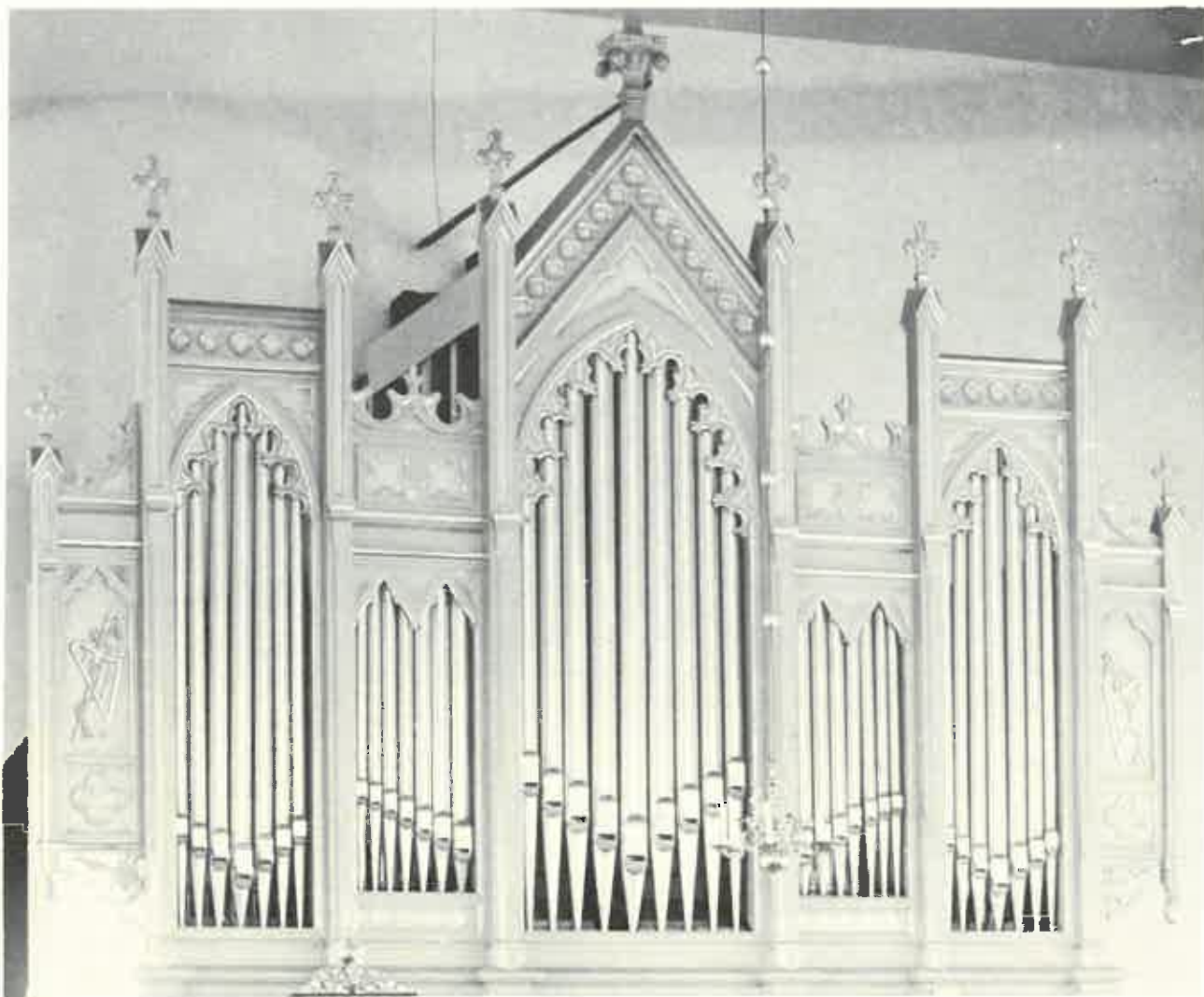
Käyttökelpoisia J.A. Zachariassenin rakentamia

urkuja on vielä jäljellä kymmenkunta eri puolella
Suomea. Eräänä parhaiten säilyneenä pidetään So-
meron kirkon urkuja. Tanskalaissyntyinen Zacha-
riassen jäi maahamme 1860-luvulla. Virallisesti hän
perusti, asianomaiset luvat saatuaan, urkutehtaan
v. 1870. Tehdas oli vuosisadan lopulla pohjoismaiden
suurin toimien 1920-luvulle saakka, jonka jälkeen
perilliset muuttivat tehtaan ajan hengen mukaisesti
puutavaraa tuottavaksi.

Kaikkiaan tehdas rakensi 110 urut, joista suu-
rimmat 45-äänikertaiset Viipurin tuomiokirkkoon

Urkujen kauniita rekistereit-
tä. Valok. Otto Aukio.

Valok. Otto Aukio

Someron kirkon urut *Jukka Kuninkaanniemi*

1800-luvulla oli maassamme erittäin vilkas urkujen rakennuskausi. Vuosisadan alussa oli Suomessa ainoastaan muutama kymmenen soitinta. Vuosisadan lopussa oli urkuja jo yli kolmesataa.

Tähän urkujen rakennuskauteen vaikutti voimakkaasti Someron kirkon urkujen rakentaja J. A. Zachariassen (1839—1910) sekä Anders Thule, jotka saapuivat maahamme ensimmäinen Tanskasta sekä toinen Ruotsista. Molemmat tulivat pystyttämään työnantajaltaan tilattuja urkuja. Zachariassen saapui Uuteenkaupunkiin ja jäi sinne pysyvästi. Tähän oli eräänä syynä solmitut avioliittositteet sekä avautuvien markkinoiden tiedostaminen.

Edellä selostettuun ajanjaksoon liittyy myöskin Someron kirkon urkujen hankinta, jota on selostettu Someron historian II osassa pääpiirteittäin. Tästä käy ilmi, että 1859 rakennettuun uuteen kirkkoon ei

oltu vielä 1870-luvun alussa saatu urkuja eikä alttaritaulua. Harras pyyntö näiden saamiseksi oli 29. 6. 1871 Suomalaisessa Wirallisessa Lehdessä. Tämä kirjoitus sai vastakaikua urkujen suhteen niin, että kirkonkokouksessa 20. 2. 1876 hovioikeudenneuvos Bernhardt Procopé ilmoitti isänsä esikuntakapteeni Salomon Niklas Procopén testamentanneen Someron emäseurakunnalle tuhat markkaa urkujen hankintaan. Ehtona oli, että lisävarat oli hankittava kuuden vuoden sisällä.

Näin sai urkujen hankintakeskustelu pontta ja päättyi tilaukseen 30. 3. 1879. Tämän tilauksen sai urkujen rakentaja J. A. Zachariassen Uudestakungista. Tällöin tilattiin asiakirjojen mukaan 18-äänikertaiset urut, joitten tuli olla valmiina juhannuksena 1880.

taleiden tanssi ja kimmellys valkoisella hangella! Ne loistivat kuin tuhannet ja taas tuhannet jalokivet tai timantit. Ja lumiset kuuset, teiden varsilla, ne näyttivät monin verroin kauniimmilta kuin etelän kotien kaiken maailman rihkamilla koristellut joulukuuset. Kas, näin vanhana on tullut nähtyä monenlaista.

— No, uskotaan, uskotaan, mutta jätetään tuo kuusijuttu arvostelematta. Makuja on niin monia.

— Tahtoisin vielä kertoa sinulle, poikasen, että se rauha ja hiljaisuus, joka meitä tonttuja pitkällä matkoillamme ympäröi, oli jotain sellaista, ettei sitä nykyaikana juuri missään enää tapaa: ei multa ääniä, kuin pulkan suhina pakkaslumessa, joskus pakkasen paukahdus jäätynneissä puissa tai kaukaa kuuluva, yksinäisen suden ulvonta ja kolran haukunta.

Tonttuvanhus eli muistoissaan eikä huomannut, kun leikkikalut vyöryivät liukuhihnalla kohdalle odottaen työsuoritusta. Mutta ketterä Tonttupoika teki työt nopeasti vanhuksenkin puolesta, joten keskustelu saattoi jatkua.

— Hui, susiakin, eivätkö sudet syöneet tuohon aikaan poroja ja ihmisiäkin? Tonttupoika herkiytyi kuuntelemaan oikein tosissaan.

— En ole milloinkaan kuullut, että susi olisi ahdistellut porolla ajavaa joulutonttua, sanoi Tonttuvanhus melkein loukkaantuneena.

— Vaan entäs ne kulkuset ja kilikellot, kysyi Tonttupoika tyyntytellen, niistähän te vanhat tontut usein ylpeillette.

Vanhus oikein innostui, kun huomasi, että nuorukainen oli sittenkin kiinnostunut.

— Joo, ne kulkuset ja kellot pantiin porojen kaulaan vasta etelään saavuttaessa. Tottakai meillä tontuillakin piti, jo entisaikaankin, olla omat liikenneturvallisuuksysteemimme!

— Kuinka hassua! sanoi Tonttupoika ja nauroi. Me nuoret tontut kuljemme sittenkin mieluummin helikopterilla ja laskeudumme johonkin määrättyyn paikkaan. Lähdemme siitä sitten suorittamaan Joulupukin meille antamia tehtäviä.

— Ne Joulupukin antamat tehtävät ovat vanhalle tontulle nykyään vaikeita.

— Miten niin? Siitä vaan, talojen ikkunoiden alle! Kurkistellaan sisään ikkunasta, ovatko lapset kilttejä.

Vanhus pudistelee päätään.

— Arvaas, pääsenkö minä klupeämään korkean kerrostalon ikkunoita tutkimaan. Palotikkaillekaan en uskalla nousta tällaisilla liukkailla poron tossuilla. Eikä tontun sentään sovi käyttää hissiä...

— No, kuinkas se nyt noin vaikeaksi tuli? ihmetteli nuori tonttu. Olethan kohta parisataa vuotta suorittanut näitä tärkeitä tehtäviä!

— Voi, voi, sinua, kun olet lapsellinen! Ennen

vanhaan olivat talot matalia. Oli pitkiä maalaistaloja ja pieniä mökkejä. Kaupunkitalotkaan eivät olleet niin korkeita kuin nykyään. Jouluna oli aina lunta, eikä korkean lumikinoksen päältä ollut konsti eikä mikään kurkistella ikkunasta sisään. Lapset olivat yleensä kilttejä. He lukivat, leikkivät ja tekivät kaikenlaisia askareita. Ja menivät aikaisin nukkumaan. Ei ollut televisioita olemassakaan.

— Kyllä lapset nykyäänkin kilttejä ovat, sanoi Tonttupoika, he ovat tosin vilkkaampia kuin entisaikaan ja on niin monenlaista tekemistä.

— Ovat, ovat, myönteli Tonttuvanhus. Se juuri onkin valopilkkuna vanhan tontun elämässä, että lapset ovat kilttejä ja ansaitsevat joululahjansa. Korvatunturin psykologithan ovat selittäneet, ettei tuhmia lapsia pitäisi olla olemassakaan. Onhan niissä aikuisissakin kaikenlaisia.

Tontut tekivät hetkisen töitään hiljaisuuden valitessa. Tonttuvanhus tuntui edelleenkin mlettivän lahja-asioita.

— Entäs ne tavarasäkit sitten. Painavia ovat nykyään. Ei vanha tonttu tahdo jaksaa nostella, kun säkit ovat kalkenlaista rihkamaa täynnä.

— Ukkoseni! Oletko noussut tänä aamuna ylös väärällä jalalla. Kyllä kiltteille lapsille on vietävä monenlaista, mitä he koko vuoden ovat toivoneet ja odottaneet: autoja, nukkeja, kirjoja, traktoreita, mankoja ja ties mitä!

Nuori tonttu oikein innostui puolustelemaan omaa aikakauttaan.

— Siinähan se taas tuli sanotuksi, omalla suullasi! Ennen lapsille riitti puuhevonen tai Molla-Maija ja jokin pehmeä paketti. Jos lisäksi saatiin mukaan muutama omena ja kuusenkaramelli, olivat lapset tyytyväisiä.

— Tuo tuntuu kyllä melko vähäiseltä nykyaikaan verrattuna.

— Mutta joulutunnelmaa oli sitäkin enemmän! Kas, silloin ei ollut niin kiirettä, kuin nykyään. Ehdtittin pyöriä kuusen ympärillä ja esittää joululaulujakin. Jouluaamuna ihmiset ajoivat hevosella joulukirkkoon. Sillä aikaa kun talonväki oli kirkossa, saimme me tontut nauttia jouluruoista, jotka oli jätetty meitä varten pöydälle. Ne olivat paljon vaatimattomampia kuin nykyisin, mutta maistuivat, ah, niin hyviltä!

Tonttupoika hymähtää, ei ota oikein uskoakseen tuota kaikkea.

— Ruoka ei kuulu nykyään palkkaetuihimme. Kun lahjat on jaettu, kiipeämme »kopteriin» ja kiihdamme omaan joulunviettoomme Korvatunturille. Olisi siinä etelän ihmisillä näkemistä, kun punalakkisten tonttujen satapäinen joukko leikkisi joululeikkejään hirmuisen suuren puuropadan ympärillä!

Tonttuvanhus työntää jälleen yhden leikkittävän eteenpäin ja huokaa:

— Niinhän te nuoret! Mutta kyllä me vanhat tontut menemme mieluimmin joulusaunaan ja sen jälkeen lepäämään kaikista matkan vaivoista.

— Tuli juuri mieleeni, että teidän »vanhojen» pitää anoa Joulupukilta vaikean työn lisää, kun ovat nuo kerrostalot ja kaikki muut hankaluudet.

— Joo, joo, mutta yhtä asiaa emme saata unohtaa: joulu on aina joulu, kun ensi vuonna jälleen seisomme tässä työpajassa liukuhihnojen ääressä, toteamme, että joulu on aina yhtä uusi ja tervetullut kuin ennenkin. Niin ihmisille kuin meille tontuillekin.

Tonttuvanhus pyyhki silmälasinsa ja jätti lelu-pajan. Hän meni ulos, poroaltaukseen ja heitti muutamman kopallisen jäkälää porojen eteen.

Eksyä ei voinut, aina pilkotti jossain Äänisen ranta. Käydessämme katsomassa tuntemattoman sotilaan muistomerkkiä joku joukkomme maailmanmatkaaaja kuiskasi: »Ei edes Arlingtonin hautausmaalla Washingtonissa ollut näin komeaa...» Mutta onhan Aunuksen kiveä riittänyt Napoleonin sargofaglinkin.

Mitä odotimme ja kaipasimme: kaunista karjalan kieltä ehkä. Katujen kllivissä oli venäjää, samoin liikkeiden. Tilastot auttoivat ymmärtämään meitä tämän kieli-ilmiön. Vain 20 % Karjalan autonominen sosialistisen neuvostotasavallan asukkaista on suomensukuisia: suomalaisia, karjalaisia, vepsäläisiä ja inkeriläisiä. Suomea kyllä opiskellaan kouluissa, mutta opetuskielenä on venäjä. Petroskoin yliopistossa on suomen kielen ja historian laitos, jonne pääsimme tutustumaan. Yhden illan ohjelmaksi meille järjestyi tilaisuus kuulla ja nähdä suomalaista teatteria, Maiju Lassilan Mimmi Paavallinan. Venäläisiä varten oli teatterissa kuulokkeet vuorosanojen tulkkaukseksi. Ehkä vielä mielenkiintoisempaa olisi ollut nähdä tänä syksynä ensi-iltaan ehtinyt Kalevala, jota alettiin juuri silloin harjoitella Suomesta tulleen Kurt Nuotion ohjauksessa.

Kalevala on Petroskoissa käsite, jolla myös myydään kaikkea mahdollista karjalaista kulttuuria lähellä olevaa aina pikkuliinoista äänilevyihin. Olemmehan siellä Kalevalan laulumailia. Tämä laulumaa-tuntu seurasi meitä, kun teimme retken pohjoiseen Pietari Suuren terveyslähdettä katsomaan. Missä vain oli mahdollista, siellä oli »itäkarjalaista pitsiä», puuleikkausta rakennuksien koristeena. Ja suuret karjalantalot seisoivat useimmiten tyhjinä. Valtiontilojen eli sovhoosien elementtikerrostalot vain hieman häiritsivät tätä tuntua. Tien varrella näimme vielä Karjalan ikihongikkoa, kun pysäytimme auton paikalle, jossa oli filmattu Sampo-elokuvaa.

Somerolaisia tutkimassa Karjalantalon opastaulua. Keskellä kirjoittaja ja Tapio Horila.

Viimeiset näkymät Itä-Karjalasta olivat junan ikkunasta kesäillan hämärässä radan varren pajukometsät. Silloin muistui mieleen Olavi Paavolaisen kuvaus Aunuksen harmaakasvosta. Valvoimme yli puolen yön nähdäksemme suomalaisille niin legendaarisen Syvärin. Rautatie kulki voimalaitoksen alapuolelta eikä siis virta kovin komealta näyttänyt. Meidän oli uskottava ennen käyneiden kertomuksia Syvärin suurenmoisuudesta. Juna jyskytti levotonta matkaaaja rauhoittaen kohti Leningradia ja Koti-Suomea. Aunuksen hämäre silmä oli pessyt kasvonsa ja katseli iloisin ilmein, osansa oivaltaneena, kohti tulevaisuutta ja toivoa.

Sano

Kyl rasva hyvää tekkee, sano Rautlan Heikkilä, kun puuron silmään siarrasvaa tälläs.

Kyl rikkaan kelpaa, kun sil on rahhaa, mut pärjää se köyhäkin kun on voimaa, sano Eeteli, kun Roton kans riitaa tuli.

Otetaan se touhu urakal, et päästään pikemmin pois, sano Sylvänän suutari, kun sotaan lährettiin.

Kutte yhtään pompautaa, sano Kujanpää, kun onkel oli.

Et sää mistään tiärä, kun et oo kulkenu, kun Häntälän ja Joensuun välillä, sanoi huutolaisakka Klemelän emännälle.

Minä olen rusthollista kotosin ja frällistä nainut, sano Häntälän Anttilan isäntä.

Se on suikka sit koko sannanajo. Hevonen on seljällä ojas ja silat kappalina, sano Sarinin Kalle.

Täsä mää olen nähty ja naitu, sano Piakkalan äiti.

Sinnemmäks, sano Ylikurki emäntääs.

Appuu en pyyrä enkä toistakan auta, sano Petälän Mikko tukkimettäs.

Ei saret tul, vaikka pillil imis, sano Aleeni.

Lenin-aukio Petroskoissa. Valok. Helje Horila.

Aina on hirsikertoja uusittava, aina on telineitä kirkkojen ympärillä. Kishin kesäkirkko.

22-kupolinen, yksitoistakerroksisen kivitalon korkeuksena, Kishin kesäkirkko, Kristuksen kirkastuskirkoksi nimitetty. Kupollen sijoittamisella viiteen eri tasoon, niiden suuruutta vaihtelemalla oli saatu vaikutelma, kuin liekkiryhmä tavoittaisi taivaita. Haapapaanuiset sipulitornit näyttivät sinä päivänä harmaanhertävien käpysuomujen peittämillä. Maaliskuun ilta-auringossa on kirkon siluetti kuulemma kauneimmillaan.

Kirkolla ei ole julkisivua, koska rakentajat eivät halunneet asettaa mitään Äänisen rannan kylää erikoisasemaan. Rakennuksen perustana on metrin paksuinen hiekkatyyny, jolla kahdeksankulmainen hirsisalvos lepää. Vain silmä suunnittelijana oli näillä talonpoikaisrakentajilla, mestari Nestorin kansallisuuskin riippuu kertojasta. Kansanmiesten taitavuutta kuvaa sekin, että jos alimmat salvokset olisivat olleet 15 cm pitemmät, koko rakennus olisi sortunut. Naulan naulaa ei myöskään ole tarvittu, vain puutappeja paanuja paikoillaan pitämässä.

Itse kirkon sisustuskin oli katsomisen arvoinen: nelikerroksinen ikonostaasi, jossa ortodoksisen kirkon pyhät esiintyivät karjalaisessa maisemassa, puuleikkauksinen, kullattu kuninkaanovi ja — tyhjä taivaskatto. Viime sodan loppuvaiheessa suomalais-

set olivat pakanneet ikonostaasin ja kuusitoistaosaisen katon ikonit Suomeen lähetettäväksi pois sodan jaloista. Suurikokoiset maalaukset eivät mahtuneet samaan junaan, ja »Jumalan sormi tahtoi niin, että vain toinen juna sai osuman», totesi oppaamme. Kun V.J. Sukselainen kävi Kishissä, hän lupasi ottaa kattoikonien kohtalosta selvän. Kolmen kuukauden kuluttua saatiin silminnäkijäin todistuslausunnot taulujen tuhoutumisesta.

Miksi sitten tämä karjalaisten maailman kahdeksantena ihmeenä pitämä kirkko aikoinaan rakennettiin. Yhteiseen historiaamme liittyy sekin. Kun Venäjän laivasto oli v. 1714 saanut ensimmäisen voittonsa Ruotsin laivastosta Hankonleimen luona, voiton kiitokseksi ja kunniaksi pystytettiin kirkko. Me muistamme saman ajan ison vihan kurimuksena — mutta rajan takaa katsottiin asioita todella »toiselta puolen rajaa».

Kesäkirkon viereen rakennettiin v. 1764 talvikirkko. Siinä on kahdeksanlappainen ns. telttakatto, jota koristaa yhdeksän kupolia. Näiden kahden talonpoikaisen puuarkkitehtuurin suursaavutuksen viereen pystytettiin vielä 1700-luvun lopulla kellotapuli kansliatyönä, kuten opas kertoi. Tavanomaisuudellaan se sopivasti alleviivasi kirkkojen erikoislaatuista.

Viime vuosisadalla alettiin tajuta kirkkojen ainetlaatuisuus ja ryhdyttiin niitä korjailemaan: 1870-luvulla ne laudotettiin, maalattiin, paanut revittiin ja sipulitornit katettiin pellillä. Vasta 1920-luvulla alkoi todellinen restaurointi. Sotien jälkeen työ jatkui. Aina on hirsikertoja uusittava, mietittävä sopivia täystuhomenetelmiä tupajumeille, aina on telineitä kirkkojen ympärillä.

Poikkesimme vielä karjalantalossa, jossa alkoinaan oli asunut 22 henkeä. Viimeinen isäntäväki on vielä elossa ja käynyt entistä kotitaloaan katsomassa tyytyväisenä sen kuntoon. Talon yläkerta oli asumista varten, alakerrassa oli navetta ja talli sekä varastotilat. Tallinsiltaa pitkin saattoi vaikka troikka ajaa sisään toisen kerroksen varastosuojaan, jonka alla oli karjasuojat. Asuintuvassa oli karjalankirjontaa käspaikkaliinassa, kuparit kiilsivät uuninotsalla ja kamarissa oli pyhä paikka, ikoninurkkaus. Ulkoapain rakennusta koristi parveke, koko ikkunaseinän kierteäen. Ikkunalautojen koristelussa oli selviä barokkipiirteitä, räystäslautojen koristeena puuleikkauksia, itäkarjalaista pitsiä.

Entä millainen oli Petroskoi, moni kysyi, kun matkalta palasin. Osa matkatovereistani etsi entistä Äänislinnaa: puolipyöreän toriaukeaman — nykyisen Kirovin torin — moni tunsu tutuksi, vain Leninin patsaan tilalla oli silloin ollut tykki. Mustanharmaat hirsimökit olivat saaneet väistyä sodan jälkeen rakennettujen uusklassistyylisten talojen tieltä keskikaupungilta. Modernimpaa arkkitehtuuria edusti Suomalainen teatteri ja hiljattain avattu tavaratalo.

Kadut olivat siistejä, usein avaria pulstokatuja.

Paska mä heitin saunoistas hualin, mää pistän tääl vaan niät vihta läikää sano Aatun Hanna, kun kivel ja kylpi.

Someron museokahvila auki ensimmäistä kertaa helluntaina 1. 6. 1974. Vas. kahvilan hoitaja Anna-Mari Alanne. Valok. Tapio Horiola

Vmmä on laiha, kun tuppeen nyljetty oravan ruato.

Emäntä on lihava, kun pystyyn nostettu höyrypannu ilman vauhtisiiväa.

Assuu niin korves, ettei kulje kun korppi ja kualema.

Huanot häät Somerol, kun kaks vaan tapettiin.

Sivuuttaa kun ukkosen valkja Härkälän lakjan.

On simmonen ilma ettei miähet saa tehtyy kul leiväst son-taa.

Huano muisto, kun Mäntylän kanal, kun mune kaks mun-naa päiväs.

(SANANPARSIKILPAILU)

MAUNO - MÖRKÖ

OLIPA KERRAN YKSIÄINEN, KILTI MAUNO-MÖRKÖ. IHMISET PELKÄVÄT YLEENSÄ MÖRKÖÄ, SIKSI MAUNO-MÖRKÖ OLI NIIN YKSIÄINEN. KAIKKIEN PITÄISI TUTUSTUA MAUNO-MÖRKÖÖN, SILLÄ HÄN ON KAIKISTA KILTEIN MÖRKÖ, JONKA OLEN TAVANNUT.

ERÄÄNÄ PÄIVÄNÄ ULLA JA RISTO OLIVAT METSÄSSÄ POIMIMASSA SIENIÄ JA MARJOJA. HE KULKIVAT YHÄ SYVEMMÄLLE JA SYVEMMÄLLE METSÄN, SILLÄ EDESSÄ NÄKYI OLEVAN AINA VAIN ENEMMÄN MARJOJA. PIEN HE SAIVATKIN JO ASTIANGA TÄYTEEN. LÄHTIESSÄN METSÄSTÄ, HE HUOMASIVAT OLEVANS A EKSYYKSISÄ.

HE KATSELIVAT SURULLISINA YMPÄRILLEEN JA RUPESTIVAT ITKEMÄÄN.

YHTÄKKÄ KUULUI KIVEN TAKAA MERKILLISTÄ RAPINA. LAPSET PELÄSTYIVÄT HIRVEÄSTI.

A. J. Avdyšev: Kishi

Maailman kahdeksatta ihmettä ja vähän muutakin katsomassa

Marja Mattila

»Ei ole ollut, ei ole eikä tule olemaan toista moista kaunoista kirkkoa», kerrotaan mestari Nestorin lausuneen, ristineen silmänsä hurskaana ortodoksina ja heittäneen kirveensä ääniseen, kun hänen mestariteoksensa Kishin saaren kesäkirkko oli valmis. Ja tänä päivänä 240 vuotta myöhemmin yhä sankemmat turistijoukot lumoutuvat nähdessään tämän Karjalan ja koko Venäjän maan rakennustaiteellisen helmen.

Suomen Kotiseutuliitto teki viime kesänä parikin matkaa Itä-Karjalaan ja puoli tusinaa somerolaisia oli mukana. Nelikymmenpäiseen joukkoon mahtui »toisen kerran kävijöitä», meitä välipolven väkeä ja nuorisoa, joten mielipiteen vaihtoa riitti matkakoh-

teista. Kiistatta kiinnostavimmaksi todettiin Kishin kotiseutumuseoalue, 65 kilometriä Petroskolista, Äänisessä oleva pieni, melkein puuton saari, jonne oli kerätty muutakin talonpoikaisarkkitehtuuria: karjalantaloja ja tsasounia.

Olimme saaneet oppaaksemme museon intendentin Vilho Niemen, joka pehmeällä karjalan kielensä sävyttämällä suomellaan kertoi museostaan, joskus herkkuisen naljailevasti yhteisestä historiatamme huomioista tehden, mikäli siihen oli aihetta saaren vaiheita selvitellessään. Ilmakin suosi meitä: alkukesällä harvinainen, aurinkoinen päivä.

Ja siinä se lopultakin oli, kuin maasta polkaistuna, suoraan venäläisen satukirjan lehdeltä otettuna,

roksiin. Joulun täydellisyyden vaatimus viiltää kuin hopeinen veitsi kerroskakun läpi. Veitsi kulkee kevyesti ylimmän kermavaahto- ja koristekerroksen läpi, mutta mitä syvemmälle se kulkee sitä työllämmmin se leikkaa ja mitä lähemmäs pohjaa se tulee sitä rosoisempaa on jälki. Ja yhteiskunnallisen kerroskakumme pohjalla ei sana »joulu» kenties enää sykähdytäkään suloisesti mieltä, vaan painaa ja ahdistaa. Miten täyttää joulun vaativa malja, miten viettää tätä superkulutuksen juhlaa, miten säilötä säteileviä muistoja lapsille tulevaisuutta varten, jos on köyhä, työtön, sairas, asunnoton? Tässä jokin vuosi takaperin eräs perheenisä teki varhain jouluaattoamuna raa'an murhan. Sen jälkeen hän ryösti murhaamansa pikkukauppiaan ja hankki rahoilla lapsilleen kaikki ne lahjat, joita nämä olivat toivoneet ja joihin hänellä ei olisi ollut varaa. Joululitana isä esiintyi joulupukkina omille ja naapurien lapsille.

Aina ei joulunviettoon kohdistuvien vaatimusten ja mahdollisuuksien ristiriita toki kärjisty rikokseksi. Kirjassani »Joulukuusivarkaus» on kyse jouluna

tehtävästä pienestä rikkeestä, joulukuusen varastamisesta. Köyhän perheen lapset haluavat tuottaa iloa pienille sisaruksilleen ja vanhemmilleen ja varastavat kuusen rikkaan miehen metsästä. He joutuvat kiinni ja tilanne on yhtä irvokas kuin on joulunkin nykyinen vietto verrattuna sen alkuperäiseen tarkoitukseen. Kirjassani rikkaan tuntema moraalinen paheksunta kohdistuu köyhiin pikku varkaisiin sen sijaan, että he itse tuntisivat pistoksen omassatunnossaan ja edes hämärästi pohdiskelisivat, ovatko he itse kenties myös syyllisiä jonkinasteiseen anastukseen näiltä osattomilta.

Sallittakoon siis pieni särö yltäkylläisessä joulunvietossa — pieni häiriö. Joulu on hyvin tunnettu syntymäpäiväjuhla. Ne jotka haluavat pitää kiinni joulun alkuperäisestä tarkoituksesta, eivät voi juhlia ainoastaan sulolista Jeesus-lasta vaan myös sitä mikä hänestä tuli: oikeudenmukaisuuden vaattaja, inhimillisen tasa-arvon julistaja.

Niin ei joulukaan saa vedota vain hyväntekeväisyyteen vaan oikeudentuntoon, tosi inhimillisyyteen ihmisessä.

Miksi ?

MIKS' MAAILMASSA ON KULTAA JA KÖYHYYYTÄ RINNAN TAI — MIKSI ON ONNEMME MITTANA MAMMONA.

MIKS' TOINEN LEIVÄSTÄ MAKSAA ITKUISEN HINNAN KUN TOISENKAAN RAHA EI ONNEA SAAVUTA.

ILON AIHE MIKS' HARVOIN ON PUHDASTA POHJAAN ASTI MIKS' SILEÄ PINTAKIN PIIKKEJÄ KASVATTAA.

JOS HYMYILLÄ JAKSAMME — MIKSI NIIN VAROVASTI NO YMMÄRRÄMMEHÄN — HUOMEN JO MURHEITA SAA.

KENEN VUOKSI ON OLOMME KIEROA, VÄÄRISTYNYTTÄ — ALA VELJEÄS SYYTÄ, ITSEÄS AHDISTAA.

SINÄ VELJESI VARTIJAKS' MÄÄRÄTTY MAMMONAN ORJA PALA LEIVÄSTÄS TAITA — SE KUMPAKIN HELPOTTAA.

JOS HUOMISEN SARASTUS HELPOMPI OISI KUIN EILEN RAKAS VELJENI, HINTA ON PIENI MYÖNTÄNET SEN.

MAA KÖYHÄ ON HUOKAILLUT RIITAISEN ELOMME ALLA— EDES ILLANHAN SUONEMME KAIKILLE ONNELLISEN.

Mauno Alanne

MAUNO-MÖRKÖ JÄTTI ULLAN JA RISTON METSÄN REUNAA, MISTÄ HE JO NÄKIVÄTKIN KODIN. ÄITI JUOKSI HEITÄ VASTAAN, SILLÄ HÄN OLI OLLUT JO HUOLISSAAN.

KUN LAPSET KERTOIVAT ÄIDILLE JA ISÄLLE MAUNO-MÖRÖSTÄ, JOKA OLI TUONUT HEIDÄT KOTIIN, ÄITI JA ISÄ EIVÄT MEINANNEET USKOA MILLÄÄN.

RAPINAN AIHEUTTAVANA OLI MAUNO-MÖRKÖ. SE TULI LASTEN LUOKSE JA SANOI: »HEI, ÄLKÄÄ JUOKSE POIS. EI MINUA TARVITSE PELÄTÄ. MINÄ OLEN KILTTI MÖRKÖ, SILLÄ EN PIDÄ MÖRKÖILEMISESTÄ. VOIN VIEDÄ TEIDÄT KOTIIN.

VAIKKA ÄITI JA ISÄ EIVÄT USKONEETKAAN MAUNO-MÖRKÖÖN, ULLA JA RISTO KÄIVÄT JOKA PÄIVÄ LEIKKIMÄSSÄ METSÄSSÄ MAUNO-MÖRÖN KANSSA, JOKA TULI PÄIVÄ PÄIVÄLTÄ ILOISEMMAKSI.

P.R.

**KIITOKSEMME
KAIKILLE**

**SOMERON JOULUN
ILMOITTAJILLE
JA AVUSTAJILLE**

Joulurauhaa
SOMERO-SEURA

**RAUHALLISTA JOULUA
JA HYVÄÄ UUTTA VUOTTA**
toivottaa maidon lähettäjiin

**ETELÄ-SOMERON OSUUSMEIJERI
HÄNTÄLÄN OSUUSMEIJERI
SOMERON OSUUSMEIJERI**

*Kirja on oikea
joululahja*

**SOMERON
KIRJAKAUPPA**
PUH. 45 098

Somer KOHO- ja OFFSET-
paino
Somero 45 566

Joulukuusta ei sovi varastaa

Rauha S. Virtanen

RAUHA S. VIRTANEN Joulukuusi- varkaus

WSOY

On myönnettävä, että joka kerta kun katseeni osuu Joulukuusivarkaus-nimisen kirjani kanteen, niin hiukan ikään kuin sielussa särähtää. Joulukuusivarkaus eivät sanoina eivätkä käsitteinä kerta kaikkiaan sovi yhteen. Tässä on selvä häiriö.

Pelkään, että myös tämän joululehden ja minun pikku juttuni välillä on häiriö. Ennen kuin aloin tehdä tätä kirjoitusta, katselin viimevuotista Someron Joulua, joka oli hyvin ehjä ja sopusointulinen julkaisu. Yritin hengessäni tuodittautua tunnelmaan, joka tästä joululehdestä henki. Yritin pinnistää aivojani kyetäkseen kirjoittamaan jonkin positiivisen joululehden. Muistelin viimekesästä käyntiämme Somerolla, kauneutta ja rauhaa joka lepäsi laajoilla vilja-aukeilla. Minulle oli kerrottu, että ihmiset täällä ovat hyvin toimeentulevaa väkeä ja olin saanut nähdä, että ihmisillä oli varaa harrastaa kulttuuria ja taidetta, mikä sinänsä on jo todiste korkeasta elintasosta. Ja ehkä juuri tämä muistikuva kaiken täydellisyydestä lopulta sai aikaan, että en pystynyt tekemään sellaista joulujuttua kuin kohteliaisuus lehden linjaa kohtaan epäilemättä olisi vaatinut. Mieleen tuli pakostakin, että niillä jotka voivat hyvin, niillä jotka ovat onnellisia, on varaa pieleen säröön joulutunnelmassaan, joihinkin häiritseviin ajatuksiin.

Kuten alussa viittasin, olen kirjoittanut yhden kirjan joulusta, suomalaisesta joulunvietosta. Se on romaani, joka kuvaa suurimmaksi osaksi nuorisoa, mutta keskittyy myös voimakkaasti kahden erilaisen suomalaisen elämänmuodon kuvaamiseen joulun aaton aattona ja itse jouluaattona, jolloin kumpikin elämänmuoto pelkistyy selkeimmin nähtäväksi. Ja tätä Joulukuusivarkaus-kirjaani tehdessäni mietiskelin vuoden päivät aika hartaasti tätä meidän joulumme sisältöä ja sitä mitä se meille merkitsee.

Joulu on mystinen, sadunomainen, mutta myös kova asia. Sen ympärillä on helinää ja kilinää, kimallettua ja lumoa. Joulu on unelma. Ja tämä unelma markkinoidaan nykyisin ihmisille kuin se olisi pieni ennakkoviipale taivasosuutta vuosittain, pieni näyte tulevasta ilosta. Mutta helpolla tämä taivasosuuden viipale ei irtoa. On käytävä läpi määrätty ri-

tuaalit ja on tehtävä rahallisia uhrauksia. Joulu-Moolok hotkii ahneeseen kitaansa kukkarot tyhjiksi. Surullisen monet laahustavat sen jälkeen velkaantuneina pitkälle seuraavaan vuoteen.

Sanotaan, että helpompi on kamelin päästä neulansilmän läpi kuin rikkaan taivasten valtakuntaan, mutta jos ajatellaan tätä taivasosuuden maallista viipaletta, niin on rikkaan huomattavasti helpompi saavuttaa se kuin köyhän. Joulu on ostettavissa.

Paine joulun »kunnialla» viettämisestä kohdistuu kuitenkin yhtä kovana kaikkiin yhteiskuntaker-

Siunattu savi

SOMERON SAVISET PELLLOT
PURSUAVAT SIUNAUSTA
LAIDASTA LAITAA.

LAAJANA, KAUNIINA LEVITTÄYTYVÄT
KOTISEUDUN VILJAVAINIOT.

KULJEN ELOKUUN AURINKOISENA PAIVÄNÄ
HALKI KULTAISTEN VILJAPELTOJEN
JA KATSELEN KYPSYVÄÄ VILJAA,
JOKA LÄMPIMÄSSÄ TUULESSA HILJAA AALTOILEE.
SILMÄNKANTAMATTOMIIN ON VILJAA,
SIUNATTUA VILJAA.

HARTAUDELLA KOEN TÄMÄN NÄKEMÄNI.
LIITÄN SEN SYDÄMESSÄNI
KOTISEUDUN UNOHTUMATTOMIEN HELMIEN JOUKKOON.

SAVISEUDULLA ON NOUSSUT KUKKIMAAN MYÖS KULTTUURI.
KOTISEUDUN ULKOPUOLELLA
SOIVAT SOMEROLAISET SÄVELET.
MUSIIKKI, KUVATAIDE, KORUTAIDE JA KIRJALLISUUS
KANTAVAT KAUNISTA HEDELMÄÄ

PYSÄHDYN JOSKUS TÄTÄ IHMETTÄ MIETTIMÄÄN
PAINAEN KATSEENI ALAS HARMAASEEN SAVEEN.

VILJA TULEENTUU VAIN ARMOTUULEN ALLA.
SIUNATTU SAVI.
SIUNATTU KASVUN JA LAHJAIN ANTAJA.

Ella Matilainen

Kotiseudun uutiset kertoo Teille

SOMERO-lehti

HYVÄÄ JOULUA
asiakkailleen toivottaa

Lasten Asuste

Somero ja Salo

**Tilitoimisto
TORKKOLA & TORKKOLA**

KOP:n talo — Puh. 45 420

Hyvää Joulua

TOIVOTTA
T:mi J. M. TUOMINEN

Y. LEMBERG

KONE- JA AUTOKORJAAMO

PUH. 45 395

SÄHKÖTÖITÄ — VESILAITTEITA

SÄHKÖ-ERKKI OY

Puh. 45 339

HYVÄÄ JOULUA
TOIVOTTA

**T:MI KUISMA
ja KUMI JA PUU**

SOMER-ASU

HONGISTON LIKETALO
MIESTEN PUKIMIEN ERIKOISLIKE
PUH. 45 406

HYVÄÄ JOULUA
**Mikkolan Kukkakauppa ja
hautustoimisto**

PUH. 45 092

HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA
toivottaa

SOMERON KUKKASITOMO
Om. Liisa Roos, puh. 45 562

VANHA ILONEN
SOMERHOVI
ILK HOTELLI JA RAVINTOLA
TANSSIAISET PERJANTAINA JA
LAUANTAINA
AVOINNA KLO 11.00—01.00
TERVETULOA!

**SUUR-PUKIMO NORVA
AINA MUODIN KÄRJESSÄ**

Salo, Helsingintie 2
Lohja, Tammisaari,
Lauttakylä

HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA
VUOTTA
TOIVOTTA

KAMPAAMO EEVA
EILA LEHTONEN
PUH. 45 441

Hyvää joulua toivottaa

T:mi TuulArja

OM. VASELIUS
PUH. 45 815

*Hyvää Joulua ja
Onnekasta Uutta Vuotta*

toivottaa asiakkailleen EILA SAARINEN

KENKÄ- JA SUKKABAARI
puh. 45 463

HYVÄÄ JOULUA TOIVOTTA

LENINKI JA ASUSTE

PUH. 45 410

Someron Autokoulu

KOP:N TALO — PUH. 45 440

Hyvää Joulua
TOIVOTTA

Kampaamo
LEENA LAINE
puh. 45 164

KIOSKI-KOLMIO

Hyvää Joulua

KAHVILA MARIINA

PUH. 45 634

LASTEN ASUSTELIIE

OM. RANTANEN & KAVADER
PUH. 45 634

HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

NURMEN SAHA JA MYLLY

Somerniemi — puh. 42 958

HYVÄÄ JOULUA JA ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA TOIVOTTA

Someron Radio

Om. A. Virtanen, puh. 45 688

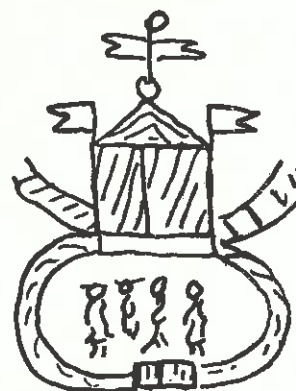
ERIKOISTUEN
ETEENPÄIN

HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA
VUOTTA
TOIVOTTA

SOMERON

MAATALOUSKESKUS

Achreniuksen tekemä piirros, jonka hän oli liittänyt ystävilleen lähettämäänsä kiertokirjeeseen.

Nousiaisten seurakunta, jossa Achrenius oli kirkkoherrana v:sta 1753 kuolemaansa saakka, on Suomen vanhimpia seurakuntia: Nousiaisten kirkko — P. Marian nimikko — valmistui 1230. Sisäkuva Nousiaisten kirkosta.

ABRAHAM ACHRENIUS syntyi Somerniemen Jakkulassa 1. 2. 1706. Isä Simo Achrenius toimi Somerolla kirkkoherra Gessleniuksen jälkeen armo vuoden saarnaajana v:sta 1693, tuli piltäjänapulaiseksi 1695, emäkirkon kappalaiseksi Somerniemelle 1710, kuoli 1747. Abraham Achrenius vihittiin papiksi 1730. Sitä ennen hän toimi kotiopettajana mm. ratsumestari Jägerhornin perheessä Somerolla. Jo ylioppilaana hän sai pietismin vaikutuksesta voimakkaan uskonnollisen herätyksen ja liittyi myöhemmin Ahtävän kappalaisena yltiöpietisteihin. Kesken saarnansa hän helluntaina 1740 joutui rajuun hurmostilaan, syöksyi ulos kirkosta ja riisti yltään papilliset tunnusmerkit. Pikkuvihan vuosina hän oli Ruotsissa, palasi 1734 Suomeen ja omaksui jälleeh terveemmän kristillisyyden. Turun linnan

pappina hän toimi vuosina 1747—53 ja Nousiaisten kirkkoherrana kuolemaansa asti 28. 9. 1769.

Hän toimi edelleen heränneiden johtomiehenä, nyt ohjaten liikettä kirkolliseen suuntaan. Achrenius oli huomattava uskonnollinen kirjailija, ja hänen sepittämänsä virret ovat yhä herännäisen virsirunoutemme pohjana. Merkittävin hänen virsikoelmistaan oli 1769 julkaistu »Zionin Juhla-virret». Achreniuksen virsien arvo on enemmän niiden hartaassa sisällössä kuin runollisessa asussa, joka usein on heikohko. Nyt Someron Joulussa julkaistu UUDEN VUODEN TOIWOTUS SUUREN RUHTINAN MAAN SUOMEN YHTEISILLE ASUWILLE on vuodelta 1748 siis runoilijan Turun kaudelta. Hän käyttää tässä Homeroksen runomittaa heksametriä 1. kuusimittaa.

Uuden vuoden toiwotus suuren ruhtinan maan Suomen yhteisille asuwille

Uus vuos algusa käy, ajastaicainen endinen illall'
Joudui: äneti nyt siwult' alcain taambana culke.
O jos äneti myös olls endiset armohon estet.
Niscuri tahto ja työ, weri rusklain sanoma syndein,
Kalwawa cuoleman coi, mato pistäwä tunnosa tuimain,
Jot'moni sijttele kyll: jost cuolema cauhia kerki
Ain ylitz uutiset yöt, ylitz uudet wuodet ja pälwät,
Surklasa tilasa kijn sen saawutta syndisen orjan,
Ei täsä wälillä käy, ei wuodet hetket ja retket,
Ei yön synges suur: sata wuotiset syndiset hucku,
Jotc'ei armohon, luoks sydämeistäns kääändänet itzens.
O sijs JEsu tul aux wielä wijmeisil armonsa hetkil,
Noudata sieluja wiel käsiwarrel Sangari tuimall
Nöyrytä, suo Suomes sinun armos saawuttals oikein,
Jotc'rajarickona käy, caturuxen käännäis ja wäännäis
Et uskos eläwäs ja toiwon totises henges
Isoisit armo ja wiel weri-haawois sisälle waipuis
Juur uudem elämäx, sydämitten nöyräsä henges:
Ann aiwoil tulewil pilwet pisarottisit armo.
JEsu, JEsu tul'aux!, sinä wolton Ruhtinas hurscas,
Sangari suur soittain joca pilwisä kirckana culjet,
Wijmein duomari täys: wielä culteng armosa runsas
Sun weresäs wälmies, parannuxen kutzuwa cansoi.
Sieluin Pispä paras, ylipaimen, karitza teuras.
Joc syndein sowinnox olet ulwos andanut itzes
Joudu Saalihis aux, rewi sutten suusta ja wallast
Sun Lambais lauman: tule turwax weresä woltois.
Kaxteräsell miecal Sieluit ylösherätä hartast,
Synnistä pois pestyx tulisit weres armosa puhtax
Kaick, jotca armos luon sydämeistäns kääändäwät itzens.
O rackain JEsu sydämitten wirwotus uscos,
Kallio cans wäkwys, walo, woima, ja tunduwa turwa,
Ann Sieluin maista sinun armos etziwä woima,
Rackaudes runsan, weri-haawais, uscosa, rauhan,
Ja cuollos woiman ett tulisit todella toimeen:
Joill perustus olls callions pääll, sinun askeles hartast
Seuraisit ain uscos, sinun henges uudes mieles,
Uudes cans woimas, weri-haawais rauhasa runsas!
Kuuldele JEsu ja aut! Sinull olcon kijtos ja cunnia
Wijsaus ja wäkwys, sinu'cansat kijttäne caicki!

Abraham Ackrenius

HYVÄÄ JOULUA

Someron Hautaustoimisto

A. TYYRI Vanhatie
PUH. 45 112

Myös seppeleitä ja kukkalaitteita

- * HYVÄÄ
- * JOULUA
- * TOIVOTAA

AUTOKORJAAMO U. VIRTÄ

Hyvää joulua asiakkailleen toivottaa

T. TAMMINIEMI JA KUMPP.

SOMERNIEMI PUH. 42 864

- * ELINTARVIKE
- * RAKENNUSTARVIKE
- * MAATALOUSTUOTEKAUPPA

TOIVOKOSKI OY

Myymlät:

- Suojoki puh. 42 757
- Terttilä " 43 452
- Myymläauto
- Viljankuivaamo
- ja mylly " 43 452

HYVÄÄ JOULUA JA

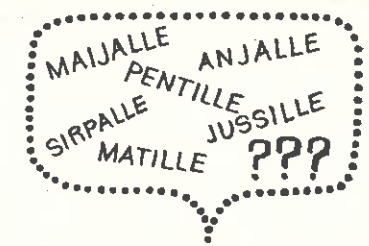
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA toivottaa

Härmän Kauppa

puh. 45 404

Hyvää Joulua ja
Onnellista
Uutta Vuotta
KAMPAAMO
Laila Siltasaari
puh. 45 776

Tietenkin KOP:n
lahjakortti joulukansiossa

YSTAVALLISESTI

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

SOMERO
PUHELIN 45 571 VAIHDE

HYVÄÄ JOULUA TOIVOTAA

KUKKAKESKUS

PUH. 45 385 ja 45 293

Kuivamaito Oy

SOMERO — NASTOLA — LAPINLAHTI —
KEMIN MAALAISKUNTA

Valmistaa maitojauheita teollisuuden
ja kotitalouden käyttöön.

Hyvää Joulua toivottaa

KENKÄKAUPPA V. PELTOMÄKI

puh. 45 075

Kenkiä — laukkuja — käsineitä — sukkia

Hyvää
Joulua
ja

Onnellista Uutta Vuotta

Someron
SÄÄSTÖPANKKI

Maatalous- ja liikekirjanpidot,
tilinpäätökset ja veroilmoitukset
hoitaa asiantuntemuksella

TILITOIMISTO EKONOMIA
ekon. KALLE ÄLLI puh. 45 183 klo 9—11
Aravatalo Kaislaranta

ASKO HYVÄÄ JOULUA toivottaa
valtuutettu ASKO-myyjä

**Someron
Huonekaluliike**
puh. 45 125

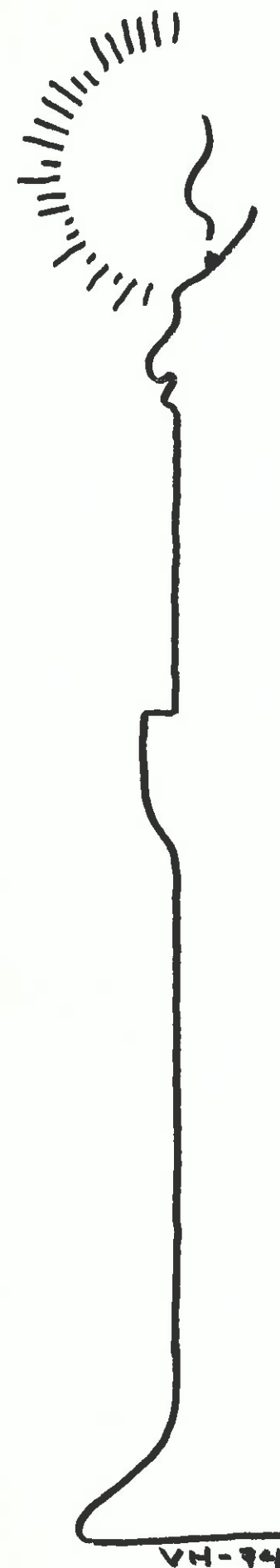
PÄTEVÄÄ PALVELUA TILI- JA
VEROASIOISSA
ATK-palveluja

**SOMERON
TILITOIMISTO OY**
puh. 45 224

O. H. Sandberg Oy

Somero — Vaihde 924-45 691

Herran kirkkaus *Vesa Huovio*

Sytytin kynttilän. Avasin jouluevankeliumin kohdalta Raamatun. Vastaani tulivat sanat: Herran kirkkaus loisti heidän ympärillään.

Palasin ajassa takaisin parikymmentä vuotta, jolloin vaimoni kanssa vietimme ensimmäistä yhteistä jouluamme Someron Häntälässä. Se oli ainutlaatuinen joulu, kertakäyttöinen. Albumissamme on muutamia valokuviakin siitä: kynttilöitä, joulukuuksi, pöydässä kinkkua ja pappilan hätävaraa.

Sääli, että siitä oikeasta ensimmäisestä joulusta ei ole valokuvaa. Valokuvaushan keksittiin vasta 1800-luvun alussa, jolloin ranskalainen litografi otti ensimmäisen valokuvan, malsemakuvan.

Kuopuksemme katseli uskontokirjansa valokuvia. Hänen suuri olivalluksensa oli:

— Nämä eivät ole alkuperäisiä! Silloin ei ollut vielä valokuvauskonetta.

Jouluun, aitoon ja oikeaan, olisi monen helpompi uskoa, jos olisi käytettävissä valokuva alkuperäisestä tilanteesta. Leikittelen ajatuksella: Silloin olisi ollut helppo kuvata. Ainakin valo olisi riittänyt keskellä yötäkin. Loistihan ensimmäisen joulun ihmisten ympärillä Herran kirkkaus.

Ajatella, että kodissamme ei ole enää Häntälän kodista neljän muuton jälkeen montakaan alkuperäistä esinettä. Joku pöytä, muutama taulu. Kotoinen joulu Häntälässä on sekin vain muisto. Vaikka muistankin elävästi jouluaamuisen yhteisen linja-automatkan kirkolle. Siellä aamupimeässä joulussa odotti vakaana valaistu joulukirkko.

Niin se odottaa tänäkin jouluna.

Alkuperäinen joulu — tosin ilman valokuvaa — on jäljellä. Se tulee vastaan evankeliumin Sänassa, joka piirtää itseasiassa tarkemman kuvan tapahtuneesta kuin monta valokuvaa. Ajattele, kuinka rikas ja monipuolinen on joulun evankeliumi (Luuk. 2: 1—20). Joka joulu se avautuu aina eri tavalla. Miten mahtaa se puhutella Sinua tänä jouluna juhlaavalautuksessa kirkossa? — Ainakin silloin saat tuntea sitä matkamiehen tunnetta, että et ole yksin kulkemassa, niinkuin Jumala ei ole tarkoittanutkaan ketään yksinäiseksi kristityksi. On pyhien yhteys. Ja on Herran kirkkaus.

Katso nyt joulun valoja, vaikka pientä halpaa kynttilää.

Joulun valo siinä loistaa ja toteutuu sana: Herran kirkkaus loisti heidän ympärillään.

VH-94

Sisällys

Ester Ahokainen	MINÄ USKON JOULUUN.....	3
Vesa Huovio	HERRAN KIRKKAUS.....	5
Abraham Achrenius	UUDEN WUODEN TOIWOTUS.....	6
Ella Matilainen	SIUNATTU SAVI.....	8
Rauha S Virtanen	JOULUKUUSTA EI SOVI VARASTAA.....	9
Mauno Alanne	MIKSI.....	10
Marja Mattila	MAAILMAN KAHDEKSATTA IHMETTÄ KATSOMASSA.....	11
Jukka Kuninkaanniemi	SOMERON KIRKON URUT.....	14
Kaija Parko	HELVI HÄMÄLAISEN SUHDE SOMERNIEMEEN.....	16
Toivo Rekolainen	PELASTI KAIKESTA PAHASTA.....	19
Tapio Horila	SALAPERÄISIÄ HAUTAKIVIA.....	20
Aulis Oja	EMMA SUOMELAN KIERTOKOULUSSA.....	24
Rauha Määttänen	LAPSUUDEN RANNALLA.....	26
Kuva-aukeama	SOMERO-SEURAN VUOSI 1974.....	28
Pauli Pillinen	RIITA.....	30
Kaarina Pollari	JAATLAAN KYLÄ VASIKKAJAHRIS.....	32
Jouko Palja	TAHTIA MEREN YLLÄ.....	34
Torppari	KARJAPORVARI SONNIN RANSSI.....	37
Kyllikki Kujanpää	JOENSUUN KASVUKESKUKSET.....	39
Lahja Aukio	KORVATUNTURILLA.....	42
Sananparsikilpailu	SANO.....	44
Päivi Rekolainen	MAUNO — MÖRKÖ.....	46

KIITTÄEN HYVÄSTÄ
YHTEISTYÖSTÄ
TOIVOTAMME
HYVÄÄ JOULUA
JA ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA

☪ SOMERON
OSUUSPANKKI ☪

Hyvää Joulua

TOIVOTTAA

SOMERON ESA

KIITTÄEN KULUNEESTA VUODESTA
JA ONNEA ALKAVALLE VUODELLE

Teeriharju

huvikeskus

TERVETULOA UIMAAN JA SAUNOMAAN
SOMERON UIMAHALLIIN

AUKIOLOAJAT:

Tiist., keskiv., torst. ja perjantaisin klo 15—21. Lau-
ant. ja sunnuntaisin klo 12—18. Maanantai varattu
yksityistilaisuuksille. Aamu-uinnit tiist. ja torst. klo
6.15—9.00. Liput 3.50 ja 1.50 mk. Vuokrataan uima-
pukuja ja -housuja, pyyheliinoja sekä uimalakke-
ja a 1 mk. Uimahallissa myös kahvio. Puh. 45 909.

Aina kesä — tervetuloa virkistymään

Elokuvateatteri

JUKOLA

toivottaa asiakkailleen

HYVÄÄ JOULUA!

Kun annat lahjaksi

AEG

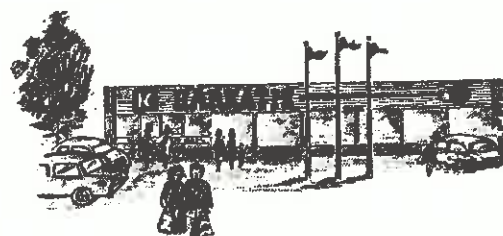
**kodinkoneen,
ei sen antama ilo
lopu joulun jälkeen
vaan vasta todella alkaa.**

Someron Sähkö & Kone puhelin 45 888

HÄMEEN-UUDENMAAN KESKINÄINEN
vakuutusyhdistys
31400 Somero PUH. 924-46147

**VAKUUTTAVA
SOMEROLAINEN
OMAIKUUTENNE
SUOJAKSI**

Palo-, maatala-, koti, loma-asunto-,
metsä- ym. vakuutuksia

**RAUHAISAA JOULUA
JA
HYVÄÄ UUTTA VUOTTA**

KÄRKÄTIE
-halli

JA MYYMÄLÄAUTO

SOMERPAINO — SOMERO 1974

Someron Joulukalenteri 1974

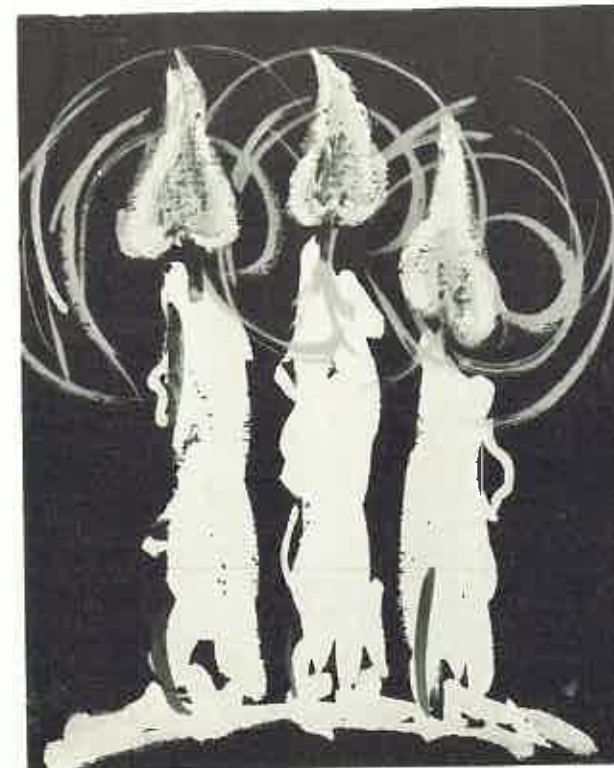
TOIMITUSKUNTA:
TOIMITUS JA TAITTO
TOIMITUSSIHTEERI
KANSIKUVA
PIIRROKSET
KUSTANTAJA
KIRJAPAINO

Osmo Rekolainen
Kyllikki Kujanpää
Otto Aukio
Päivi Rekolainen
Somero-Seura
Somerpaino

*Joulutervehdys
Osmo Rekolainen*

Ester Ahokainen

Minä uskon jouluun

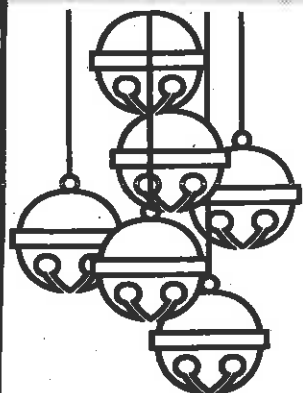

MINÄ USKON JOULUUN
KAIKEN KAAOKSENKIN KESKELLÄ
HÄLY, KIIRE, KAUPALLISUUS,
KAIUTTIMIEN KORVIA KIUSAAVA MELU
VÄISTYVÄT KUIN VARJO
JOULUN KIRKKAUDEN TIELTÄ

JOULUKYNTTILÄN VALO ON
LOISTELAMPPUJA VOIMAKKAAMPI.
SE HILJENTÄÄ, HERKISTÄÄ MIELET,
PALAUTTAA MENNEITTEN
LAPSUUSJOULUJEN MUISTOT,
AVAA KÄDET ANTAVIKSI.

MINÄ USKON JOULURAUHAAN
EI ULKONAISEEN,
KÄSIN RAKENNETTUUN,
VAAN SISÄISEEN, SYVÄLLE LUOTAAVAAN.
SE SYNTYY JOKAISEN JOULUUN,
OTITPA SEN VASTAAN TAHI ET.
SE YHDISTÄÄ ERI SUKUPOLVET,
MAAILMAN KAIKKEUDEN KANSAT
VIRITTÄMÄÄN
KIITOS- JA YLISTYSLAULUN
SEIMEENSYNTYNEELLE
MAAILMAN VAPAHTAJALLE.

EORAS

**TAVARATALOSSAMME ON RUNSAAT
VALIKOIMAT JOULUTAVAROITA. TUHAN-
SIIN TOIVEISIIN. SUURIMPIIN JA PIENEM-
PIIN PAKETTEIHIN. LUOTETTAVIA TUOT-
TEITA EDULLISIN HINNOIN.**

TERVETULOJA JOULUOSTOKSILLE!

Silhouette

-mallikehykset

nenällämme tiedätte, että
pukeutumisemme tärkein
yksityiskohta on kunnossa.
Näistä näkyy modikkuus ja Laatu.
Huomaatte miten hyvin ne
pukevat Teitä, miten hyvin
ne istuvat kasvoillamme.
Muut huomaavat, että
Teillä on makua.

Te valitsette huolella kenkän
ja korunne. Eivätkö kehykset
vaikuta ulkonäköönne vielä
paljon enemmän?
Sitä paitsi. Teitä katsotaan
silmiin.

SILMÄLASIASIOISSA
VOITTE LUOTTA-
MUKSELLA KÄÄNTYÄ
PUOLEEMME

AMMATTITAITOMME
AINA KÄYTETTÄVISSÄMME

SILMÄLASIEN ERIKOISLIIKE
SOMERON OPTIIKKA

KOP. N. LIIKETALO PUH. 46 133

HYVÄÄ JOULUA!

Silhouette

Modellbrillen

Kansainvälistä muotia,
korkeata laatua sekä
huolellista viimeistelyä.

Joulu Kultainen

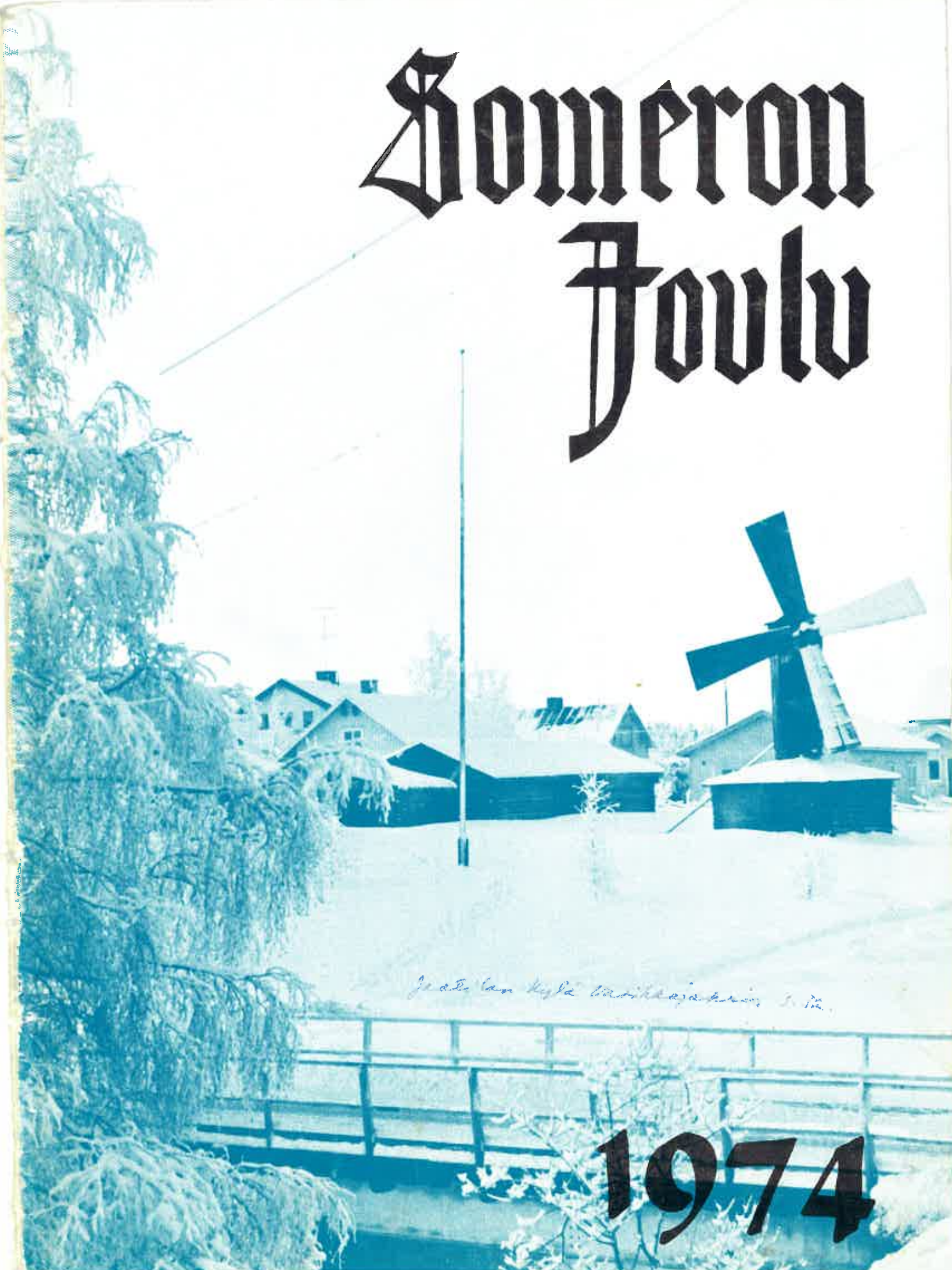
Joululahjatavaratalosta **on** hyvä valita.
Luotettavia tutkittuja **tuotteita** koko
perheelle. Pehmeiset ja **kovat** paketit,
kaikki saman katon alta.

TERVETULOA VALITSEMAAN.

SOKOS

SOMERMAA

Someron Joulu

Joulun kylä Someromäen kirkon kirkon

1974